

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Владимир ПУТИНЫР праймеризым щытекӀуагъэхэм аӀукӀагъ

Урысые Федерацием и Премьер-министрзу, партиуе «Единэ Россием» ипашэу Владимир Путиным пэшлорыгъэшгъ народнэ голосованием чанэу хэлэжъагъэхэм ыкӀи ащ щытекӀуагъэхэм зӀукӀэгъу адырилагъ.

— Арзуштэу хъунэу сыфай нахъ мышӀэми, гъэжъагъэ хэлъу праймеризым щыпхырыкӀыгъэ пстэури Къэралыгъо Думэм и депутатхэм ясатырэ хагъэханхэ альэкӀыштӀ. Ау ахэр зӀкӀэ нэмыкӀ лъэныкъокӀэ кызыфэгъэфедгъэнхэм тыфӀегумӀкӀын фае, — кыщиӀуагъ Владимир Путиным мы зӀукӀэм.

Джащ фэдэу мы Иофыгъор «Единэ Россием» кыдыхэтхэми, регионхэм япашэхэми апашхъэ ригъэуцонэу ащ кыгъэгугъагъэх.

Владимир Путиным зӀрилътэрэмкӀэ, праймеризым щытекӀуагъэхэр хэбзэ зӀфэшхъафхэм унашӀохэр зӀраштӀхэрэм ыкӀи зӀрагъэцакӀэхэрэм гъунэ алъызыфышт структурэхэм язэхӀӀэн хэлэжъэнхэ альэкӀышт.

ХэдзынхэмкӀэ списокхэм язэхӀэгъуцонкӀэ партиуе «Единэ Россием» зӀп праймеризыр зӀригъэфедагъэр, бӀдззогъум и 21-м щегъэжъагъэу шышхъӀум и 25-м нӀс народнэ голосованием кӀуагъэ. Партиуе «Единэ Россием» ыцӀкӀэ Къэралыгъо Думэм щыхадзынымкӀэ нӀкъокӀонхэу амал нӀбгырэ мин 4,7-м ехъумэ ялагъ, ахэм азыныкӀо нахъыбӀр общественнэ организациехэу Урысые народнэ фронтым хахъэхэрэм ялӀыкӀох. Партиуе «Единэ Россием» кызыритырэмкӀэ, хэгъэгум и регион пстэуми ячӀыпӀэ 800-мӀ ащыкӀогъэ голосованием нӀбгырэ мин 250-рӀ фӀдиз хэлэжъагъ. ХэдзынхэмкӀэ списокхэр «Единэ Россием» изӀфӀсэу кӀалэу Москва Юныгъом и 23 — 24-м щыкӀошттым щаухэсынхэ ямурад.

ЗӀукӀэгъум джащ фэдэу щалътӀэсыгъэх хэдзынхэм апӀкӀэ Иофтхъабзэхэу зӀрахъаштхэм, парламент хэдзынхэм ауж Урысыем хӀхъоныгъэ зӀришӀышттым, политикэ системэм зызриушӀомбгъушттым, Къэралыгъо ДумакӀэм ихӀэбзихъухъан ИофшӀӀӀӀнӀкӀэ планхэм, Урысые народнэ фронтым тапӀкӀэ пшӀгъыргъэу иӀӀштхэм афӀгъэхъыгъэ Иофыгъохэм.

ВПП-у «Единэ Россием»
и Адыгэ регион къутамэ
интерес-къулыкъу

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

ИлъэсыбӀ хъугъэу гуетыныгъэ фырилэу Иоф зӀришӀӀӀрэм, мӀкӀу-мӀшым ыгъэныкъокӀэ гъэжъагъэу иӀхэм, общественнэ ыкӀи шӀушӀӀ ИофшӀӀӀным чанэу зӀрахъалажъэрэм афӀшӀӀ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **КӀыкӀ Долэтбий Назымбий ыкӀом**, Красногвардейскэ районымкӀэ мӀкӀумӀщ производственнэ кооперативэу «Лениным ыцӀкӀэ щыт колхозыр» зыфиӀорэм иправление итхъаматӀ.

НӀбгырэ мин 16-мӀ гъэмафӀэм загъӀпсӀфыгъ

Адыгеим ис кӀӀӀӀыкӀлӀхэм языгъӀпсӀфын ыкӀи япсауныгъэ изӀтегъуцожын пӀуагъэхъанэу мы илъэс бюджетым сомӀ миллиони 163-рӀ кыдыхӀӀыгъагъ. Илъэсым кыкӀоцӀ нӀбгырэ мин 22-рӀ лагерьхэмрӀ санаториехэмрӀ агъӀкӀонэу агъэн-фӀгъагъ. КӀӀӀӀыкӀлӀхэм языгъӀпсӀфыгъо гъэмӀфӀ уахътӀ зӀхӀагъэ зӀрӀхъугъэр джырӀблагъэ зӀфахысыжыгъ. НӀбгырӀ пчъагъэу агъэнфӀгъагъэм щыцӀу нӀбгырӀ мин 16075-р мӀзи-щым кыкӀоцӀ гъӀпсӀфӀпӀӀ-ӀӀӀӀӀхэм ащылагъ. ПстӀумкӀи лагерь ыкӀи санатории 102-рӀ

мы кампанием хэлэжъагъ. Республикэм итхэм ыкӀи кыщы-зӀуахыгъэхэм ямызакъоу, Краснодар ыкӀи Ставрополь крайхэм ягъӀпсӀфӀпӀӀ-ӀӀӀӀӀхэм и тикӀӀӀӀыкӀлӀхэр ащылагъэх, джыри кыжжӀх.

ГъэмӀфӀ уахътӀм лагерьхэр республикэр ары нахъыбӀу кызы-щызӀуахыгъагъэхэр. Ахэм яӀофшӀӀӀн зауым, анахъ дӀгъур кы-хахыгъ. Ащ пае зӀхӀагъӀгъӀгъ республикэ зӀнӀкӀокум текӀоныгъэр кыщыдихыгъ МыкӀопӀ районым ит лагерэу «Лань» зыфиӀорӀм. ЛъэныкӀо пстӀумкӀи мыгъэ ар анахъ дӀгъоу кычӀӀкыгъ.

КӀӀӀӀыкӀлоу гъэмафӀм санаториехэм ыкӀи лагерьхэм ащы-лагъэхэм япсауныгъэ изытӀт зау-плӀӀкӀум, процент 88-м ехъу-рӀмӀ гъӀпсӀфӀпӀӀ-ӀӀӀӀӀу зы-дӀщылагъэхэм шӀуагъэ кӀафи-хыгъэу агъӀунӀфыгъ. Роспот-ребнадзорым кызыриӀуагъэм-кӀэ, лъӀшӀу узыгъӀегумӀкӀын хӀукӀоныгъэ санаториехэмрӀ ла-герьхэмрӀ мыгъэ кӀащыхагъэ-щыгъӀп, кӀӀӀӀыкӀлӀхэмкӀэ шы-нагъо кызыпӀын зӀлахырӀ уз кӀа-хӀхъагъэу е ашхыгъэм, псӀу зӀшӀуагъэхэм япсауныгъэ зӀ-щигъӀкӀуагъэу кыхӀӀкыгъӀп.

ХЪУТ НӀфӀст.

Семинар щыӀагъ

Адыгеим и ЛышхъӀу ТхъакӀушынӀ Аслъан пшӀгъыргъэ зӀрафишӀыгъэм тетӀу кӀолхъэ тын-Ӏыхыным пӀшӀуекӀлорӀ законодательствэм Иофыгъохэм яхӀӀӀӀ фӀгъэхъыгъэ зӀукӀӀэгъу-семинары республикэм и Правительствэ и УнӀ щыкӀуагъ.

Къэралыгъо къулыкӀумкӀэ ыкӀи кадрӀ политикэмкӀэ ГъӀ-ЮрышӀӀӀӀӀӀ, Адыгэ Республикэм и ЛышхъӀӀӀ Адыгэ Республикэм иминистрӀхэм я КабинетрӀ я Администрацие регион щынӀгъончъагъэм ИофыгъохэмкӀэ икӀутам зӀхӀагъэ семинарым къэралыгъо хабзэм иреспубликӀ органхэм япашӀхэр, Адыгэ Республикэм и ПрокуратурӀ, апшӀӀӀрӀ еджа-пӀӀхэм ыкӀи ведомствӀ гъӀнӀ-фагъэхэм ялӀыкӀохэр хэлэ-жъагъэх.

Урысые Федерацием и Президент дӀжӀ щызӀхӀӀӀгъӀ

РАНХ-мрӀ къэралыгъо къулыкӀумрӀ я Адыгэ къутамэ идо-центӀу З. А. Тхъайшъаом, МКЪТУ-м идоцентӀу А. В. Соповым, Адыгэ Республикэм и Прокурор иӀӀыӀӀгъу шхъӀӀу В. А. Курочкиным ядокладхэм мы зӀукӀӀэгъум щыдӀлугъэх. Анахъу ахэр зыфӀгъэхъыгъагъэр кӀолхъэ тын-Ӏыхыным пӀшӀуекӀогъэнымкӀэ, къэралыгъо граждӀан къулыкӀумкӀэ зигъо Иофыгъохэр, къэралыгъо къулыкӀу-шӀӀӀхэр яӀофшӀӀӀӀ зӀрӀщызекӀон фаехэм афӀгъӀззӀгъӀ комиссие-хэм яӀофшӀӀӀн шӀуагъэ кыгъӀу зӀ-хӀӀӀгъӀныр ары.

Мы зӀукӀӀэгъум джащ фэдэу кӀолхъэ тын-Ӏыхыным пӀшӀуекӀогъэнымкӀэ Адыгэ Республикэм икӀэралыгъо органхэм яӀофшӀӀӀнӀкӀэ здырагъӀш-тӀн зӀрӀфаем ехъылӀӀгъӀ Иофыгъор кыщӀӀӀӀыгъ. Адыгеим икӀэралыгъо хабзэ иорганхэм кӀолхъэ тын-Ӏыхыным пӀшӀуекӀогъэным тегъӀпсыхъ-гъӀ планхэр зӀрагъӀхъазыры-гъэхэр ыкӀи джыдӀдӀм ахэм зӀ-рарыгъуазӀхэрэр мыщ дӀжыым щыхагъӀунӀфыкыгъ.

Урысые Федерацием и Президент кӀафишӀыгъӀ пшӀгъыргъӀхъу къэралыгъо органхэм якадрӀ къулыкӀухэм хӀбзӀуку-ныгъэхэр амышӀынхэм афӀгъӀ-зӀгъӀ подразделениехэм яӀофшӀӀӀн гъӀӀӀӀшӀыгъэным тегъӀп-сыхъагъэхэм ягъӀӀӀӀӀнӀкӀэ ИофтхъабзӀхэр республикэм икӀэралыгъо хабзэ игъӀӀӀӀӀкӀо орган зауӀӀм аухӀсыгъах.

Адыгэ Республикэм
и ЛышхъӀу интерес-къулыкъу

(КыкӀӀӀӀыкӀлорӀ номерыр Юныгъом и 23-м кыдӀӀышт).

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ ИЯ 20-рэ ИЛЪЭС ИПЭГЪОКИ

КЪЭТЫНЫКІЭХЭМ АДЭЛАЖЪЭ

Адыгэ Республикэм и Мафэ ехьулэу Адыгэ телерадиокомпанием проектикэхэр зэригъэхъазырхэрэр зэхэтхыгъэти, ахэм защыдгъэгъуазэмэ тшӀоигъоу тыклэупчлагъ.

Телерадиокомпанием итхьаматэу ЖакӀэмыкъо Вячеслав къызэриуагъэмкӀэ, хэушъхьафхыкыгъэ проектэу «Си Адыгей» зыфиӀорэм коллективым непэ Іоф дешӀэ. Проектыр къэтын пчъагъэу зэхэтышт. Ахэр адыгэ лъэпкъыр дунаим зэрэщашӀэжъэу анахь дахэу, анахь гъэшӀэгъонэу хэлъхэм афэгъэхьыгъэстхы. ГушӀыӀэм пае, апэрэ къэтыниплӀыр адыгэ хулыфыгъэ шъуашэм, адыгэ къуае, чыгум къычӀатӀыкыгъэ пкыгъохэм ыкӀи зеклоным афэгъэхьыгъэстхы.

Ахэм анэмыкӀэу шэкӀогъу мазэм ыкӀэм джыри къэтыниплӀ эфирым къыхашт. Ахэр афэгъэхьыгъэстхы нарт эпосым, адыгэ пшыным, гъучӀ лъэпкъ зэ-

фэшъхьафхэм (тыжыным, дышъэм) Іоф зэрадашӀэщтыгъэм, адыгэ садхэр къызэрагъэкӀыщтыгъэхэм.

Къэтынхэр документальнэ фильмэм ишапхъэхэм апэблагъэу, художественнэ шъуашӀэ зилӀ пычыгъохэри ахэтхэу тырахыгъэх. Тарихъыр альапсэу, къызытегушӀыгъэхэрэм елгыгъэу, адыгэ лъэпкъымкӀэ ащ мэхъанэу, уасэу илагъэр, икультурэ, ишэн-хабзэхэм зэрахыгъэхуагъэр, лъэпкъ шэным игъэпсын илахъэу хишӀыхьагъэм нэсыжъэу къэтынхэм къыралотыкышт. Тарихълэжъхэм, этнографхэм, искусствоведхэм яшӀошӀхэр, яшӀэныгъэхэр къыдалыгъэтхэзэ, къэтынхэм Іоф адашӀэ.

— Адыгэ Республикэм лъэпкъ

ІофхэмкӀэ, ІэкӀыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырӀэ зэпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къэбар жьугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет Іоф щышӀэ зэхъум телевидением иӀофышӀэхэм мыщ фэдэ проект агъэхъазырынэу зэзгъыныгъэ зэдэтшыгъагъ, — еІо ЖакӀэмыкъом. — Ащ изэшӀохын джы тэзгъусэу тыдэлажъэ.

Проектым ипащ тематическэ къэтынхэмкӀэ телевидением иредактор шъхьалэу Тэу Замирэ. Ежъыри ахэтэу къэтынхэм Іоф адашӀэ журналистхэу Даур Хъусенэ, ТӀэшгъу Светланэ, Кушъу Светланэ. Режиссерых Оксана Ступкина, ДышгъэкӀ Хъабидэт ыкӀи Гъазыи Бирамхъан. Техническэ амал анахь дэгъоу телевидением иӀэхэр ыгъэфедэхэзэ, мы купыр проектым дэлажъэ.

Лъэшэу тафэраз проектым изэшӀохынкӀэ ІэпыӀэгъу къытфэхъухэу Лъэпкъ театрэм ыкӀи Лъэпкъ музейм яӀофышӀэхэм. Апэрэ къэтыниплӀыр мы мазэм ыкӀэм — и 27-м, и 28-м, и 29-м ыкӀи и 30-м пчыхъэм сыхъатыр 22-рэ такыкы 21-м «Каналэу Россия 24»-рэ зыфиӀорэмкӀэ къэтгыштых. Каналэу «Россия 1» зыфиӀорэмкӀэ, чъэпыгъум и 1-м къышыублагъэу шэмбэт пэпч пчэдыжым сыхъатыр 10-рэ такыкы 30-м зэкӀэлъыкӀоу къэдгъэлъэгъоштых. Арышъ, Адыгэ телевидением икӀэтынхэм шъуналэ атежъугъэт.

СИХЪУ Гоцнагъу.

ДЖЭПСАЛЬ

Адыгэ Республикэм щыпсэухэу лъытэныгъэ зыфэтшыхэрэр!

Къушъхъэ турист кластерым игъэпсын зэрэклорэм шъуи-республикэ щыпсэухэрэр икӀоу щыгъэгъозэгъэнхэм, Адыгэ Республикэм исхэмрэ ОАО-у «Темыр Кавказым икурортхэр» зыфиӀорэмрэ язэпхыныгъэ нахь гъэпытэгъэным атегъэпсыхьагъэу турист кластерым изегъэушъомбгъун фӀорышӀэшт Совет зэхашт.

Зигугъу къэтшыгъэ Советыр общественнэ объединениеу щытышт, республикэм анахъэу шалгытэхэрэр ыкӀи къэралыгъо къулыкъухэм аумыхтэр ары ащ хагъэхъаштхэр. ОАО-у «Темыр Кавказым икурортхэр» зыфиӀорэм зэрилыгъэрэмкӀэ, цыф жъугъэхэм яшӀошӀхэр къыдамылыгътэу ыкӀи къыдырамыгъаштэу ащ фэдэ проектшхо регионым щагъэцӀкӀэн альэкӀыштӀэп.

Ащ епхыгъэу ОАО-у «Темыр Кавказым икурортхэр» зыфиӀорэм республикэм икӀэралыгъо, общественнэ организациехэр упчӀэжъэгъу ышӀыхэзэ, анахъэу лъытэныгъэ зыфашӀырэ цыфхэмкӀэ яшӀошӀхэр зэригъашӀэхэ ыкӀи зигугъу къэтшыгъэ Советым Іоф шашӀэнэу ахэр къыригъэблагъэхэ шӀоигъу.

ОАО-у «Темыр Кавказым икурортхэр» зыфиӀорэм къэралыгъо, общественнэ организациехэм - регионым и Лышъхъэ иадминистрации, регионым игъэцӀкӀэкӀо, изаконодательнэ хабзэ иорганхэм, муниципалитетхэм, политикэ партиехэм, движениехэм, общественнэ организациехэм, объединениехэм, профсоюзхэм зафегъазэ ярегион шышхэу анахъэу лъытэныгъэ зыфашӀыхэрэм ацӀэ къыралонэу. ЗыцӀэ къыралогъэ пчъагъэр къыдалыгътэзэ, Советым хагъэхъаштхэр ахэм къахахыштых. Мыщ дэжым организациехэм ежъхэм яӀофышӀхэр, къэралыгъо къулыкъушӀхэр къагъэлъагъохэ хъушӀтӀэп.

Республикэм анахъэу шалгытэрэ нэгъыри 10-у турист кластерым изегъэушъомбгъун фӀорышӀэшт Советым хэжъугъэхъанэу игъоу шъульэгъухэрэм ацӀэ къешъулу.

Республикэм итурист сектор изегъэушъомбгъун ар зэрэфэ-ІорышӀэщтым, регионым исоциальнэ-экономикэ Іофхэм языпет ащ нахышӀу зэришӀыштытым тицыхъэ телъ.

Шъуипредложениехэр sovnet@ncrc.ru зыфиӀорэм жъугъэхын шъульэкӀышт.

ТХЫЛЪЫМ илъэтегъэуцу

Тхылъэу «Псыхъохэм ащызеклорэ транспортым иэнциклопедие» зыфиӀорэм иапэрэ том илъэтегъэуцо Юныгъом и 15-м Урысые къэралыгъо библиотекэм щыкӀуагъ.

Ащ изэхэгъэуцон авторхэр илъэсиплӀэ дэлэжъагъэх. Къэралыгъо бассейн гъӀорышӀапӀэхэр, къухъэуцупӀэхэр, заводхэр, общественнэ организациехэр къыхагъэлажъэхэзэ, зигугъу къэтшыгъэ транспортым тарихъ гъогуо къыкӀугъэр зышк рагъэуцожыгъ.

Хъарыфэу «А»-м къышежъэу хъарыфэу «И»-м нэс ублапӀэу зилӀхэр къызыхиубытэрэ къэбархэмрэ терминологиехэмрэ апэрэ томым щызэхуэгъоштыгъ.

«Тхылъэу «Псыхъохэм ащызеклорэ транспортым иэнциклопедие» зыфиӀорэм фэдэ тапӀкӀэ Урысыеми, СССР-ми къышӀыдагъэкӀыгъэу къашӀэжъырӀэп. Ар отраслевой справочникэуи, гушӀыгалъэуи, сурӀтхэр бэу къызыдэхъэгъэ тедзэгъоуи щыт. Энциклопедием дэт сурӀтхэр хэгъэном ибиблиотекехэм, цыф унаехэм яархивхэм къащытыгъоигъэх», — къылуагъ редакционнэ советым ипащэу, проект институтэу «Гипроречтранс» зыфиӀорэм игенеральнэ директорэу Владимир Рудометкиным. «Октябрэ революцием ыпӀкӀэ къышегъэжъагъэу тиджырэ мафэ нэс Урысыем псыхъохэмкӀэ итранспорт ехыллӀэгъэ къэбархэр икӀоу мы тхылъым щызэхуэгъоштыгъ. Ащ нэмыкӀэу энциклопедием къухъэхэр зыщызе-

клорэ псыхъохэмкӀэ, псыубытыпӀэхэмкӀэ справочнэ материальхэр, терминхэр, хъугъэ-шӀэгъэ гъэшӀэгъонхэр ыкӀи нэмыкӀхэр къыдэхъагъэх. Ау анахь шъхьалэр хэгъэгум къышӀыдагъэкӀыгъэу къухъэшхохэм афэгъэхьыгъэ къэбархэр, ахэм ясурӀтхэр тхылъым зэрэдэгъотӀэштхэр ары», — къызэхыфыгъ В. Рудометкиным.

Къухъэу «Булгария» зыфиӀорэр псым зэрэчӀихьагъэм ехыллӀэгъэ къэбархэр энциклопедием дэтӀэп. Авторхэм къызэралуагъэмкӀэ, мы тхылъыр агъэхъазыр зэхъур ары зигугъу къэтшыгъэ тхьамыкӀэгъошхор къызыхъугъэр. Къухъэу «Булгария» зыфиӀорэм ехыллӀэгъэ къэбархэр энциклопедием ия 3-рэ том къыдэхъаштых.

Советскэ Союзым и Лыхъужъхэм, Социалистическэ ІофшӀакӀэм и Лыхъужъхэм, шытхъуцӀэхэу «Транспортым изаслуженнэ ІофышӀ», «Заслуженнэ псэолъшӀ» зыфиӀохэрэр зыфагъэшъошагъэхэм, къэралыгъо ІофышӀэшхохэм, псыхъо отраслэм иуцунрэ изегъэушъомбгъунрэ зилӀахышхо ахэзышӀыхьагъэхэм афэгъэхьыгъэу къэбархэр энциклопедием дэжъугъотӀэштхы.

Зигугъу къэтшыгъэ энциклопедием томищ хъушӀт, мы илъэс благъэхэм ахэр къыдагъэкӀыштых.

Анахь дэгъухэр къыхагъэщыгъэх

Адыгэ Республикэм гъэсэнэгъэмрэ шӀэныгъэмрэкӀэ и Министертвэ клэцӀэкӀо зыфэхъугъэ республикэ зэнэкъокъухэм якӀэууххэр шӀэныгъэхэм зыщахагъэхьорэ Адыгэ республикэ институтым тыгъуасэ щызэфэхьысыжыгъэх. Адыгабзэм ыкӀи славян тхыбзэм я Мафэу тиреспубликэ шыхагъэунэфыкыгъэм анахь чанэу хэлэжъэгъэ клэзегъаджэхэм ыкӀи республикэм ит еджапӀэхэм азыфагу щыкӀогъэ зэнэкъокъоу «ШӀу лъэгъу ыкӀи зэгъашӀ уиныдэльфыбзэ» зыфиӀорэм анахь дэгъоу зыкышчы-зыгъэлъэгъогъэ клэзеджакӀохэм АР-м гъэсэнэгъэмрэ шӀэныгъэмрэкӀэ и Министертвэ щытхъу тхылъхэмрэ шлухъафтыхэмрэ афигъэшъошагъэх.

АР-м гъэсэнэгъэмрэ шӀэныгъэмрэкӀэ иминистрӀэ игуадзэу Алий Марыет къызэриуагъэмкӀэ, къэралыгъуабзэхэу республикэм иӀэхэм якъэухъумэн фэлэжъэрэ республикэ программэм къыдыхэлъытагъэу мы Іофтхъабзэхэр зэхашагъэх. Республикэм ит еджапӀэхэм якӀэлэеджэкӀо 250-рэ зэнэкъокъум хэлэжъагъ. Іофтхъабзэр едзыгъуицэу зэтеутыгъагъ: усэхэм, прозэм ащыш пычыгъохэм клэзеджакӀохэр къаджагъэх, сценкэ зэфэшъхьафхэр къашӀыгъэх, орӀдхэр къаӀуагъэх. Мы зэнэкъокъум ишлуагъэкӀэ иныдэльфыбзэу анахь дэгъоу зышӀэрэ клэзеджакӀохэр къэнэфагъэх.

— Мыщ фэдэ зэнэкъокъухэм мэхъанэшхо яӀэу сэлпыгъэ, — еІо

Алий Марыет. — Мы ІофтхъабзэхэмкӀэ тэ мурадэу тилагъэр ныдэльфыбзэм изэгъэшӀэн дэлэжъэрэ клэзегъаджэм имэхъанэу къӀэзтыгъэныр, ахэм шӀэныгъэу аӀэкӀэлъхэмкӀэ зэхъожыныр, анахь клэзегъэджэ дэгъухэр къыхагъэщыгъэнхэр ары. Лъэшэу тегъэгъушӀо ныдэльфыбзэм изэгъэшӀэн пылъ клэзӀыкӀухэм япчъагъэ илъэс къэс зэхашӀэу нахыбзэ зэрэхъурэм. Адыгабзэм имызакъоу, шъхъадж ишӀоигъо-ныгъэкӀэ нэмыкӀ лъэпкъыбзэхэри клэзеджакӀохэм тиреспубликэ щызэрагъэшӀэн амал яӀ. Ащ ишлуагъэкӀэ, республикэм ис лъэпкъ зэфэшъхьафхэм язэпхыныгъэ нахь пытэ мэхъу. Джащ фэдэу мы зэнэкъокъухэм нафэ къытфашӀы гъэхъагъэу тилӀэхэр ыкӀи тапӀкӀэ джыри тыналэ зытэдгъэтын фэе лъэныкыохэр. Нэрыльэгъу ІэпыӀэгъухэр тинепэ-

рэ шыӀакӀэ диштэу клэзегъаджэхэм къызыфагъэфедэнхэм пае компьютернэ технологиехэр нахыбзэу тицӀыӀэныгъэу къыхъан зэрэфар зэнэкъокъум къышӀыльэгъуагъ.

Министрэм игуадзэу къызэриуагъэмкӀэ, мы Іофтхъабзэхэм язэхэщӀнкӀэ шӀэныгъэхэм зыщахагъэхьорэ Адыгэ республикэ институтым иӀофышӀэхэм яшӀогъэшхо къагъэкӀуагъ. Джащ фэдэу зэнэкъокъум хэлэжъагъэхэм яӀофшӀагъэхэм ахэплъагъэх Адыгэ къэралыгъо университетым ыкӀи клэзегъаджэ колледжым якӀэлэегъаджэхэр. Адыгэ Республикэм гъэсэнэгъэмрэ шӀэныгъэмрэкӀэ и Министертвэ ыцӀэкӀэ ахэм рзэныгъэ гушӀыӀэхэр анагъохыгъэх.

КИАРЭ Фатим.

СурӀтыр Іэшыгъынэ АстӀан тырихыгъ.

ЗэхъокІыныгъэшІухэм якъэкІуапІ

2010 — 2012-рз илъэс-хэм фельдшерскэ-акушерскэ пункти 10 агъэпсышт.

Псауныгъэр къэухъумэгъэным исистемэ шыкІагъэу мылъэхъаным иІэр зэрэмымакІэм хэти шыгъуаз. Ахэм къащыгъэкІэгъэным пае а системэр зэрэпсауу гъэкІажыгъээн зэрэфаер нафэ. Ары зыфэгъэхьыгъэр партией «Единэ Россием» ипроектэу «Качество жизни (Здоровье)» зыфилоу Къэралыгъо Думэм изэхэсыгъо Премьер-министрзу Владимир Путиным къыхилъхьагъэр. А проект, нэмыкІэу къэпІон хъумэ, псауныгъэм имодернизация, илъэситІу пІалъэм телъытагъ. Зыми ыІорэп 2011 — 2012-рз илъэсхэм къакоцІ мы системэр кІэ шыпккъэу зэблэхъугъэ хъуштэу. Ащ пае бэ шІэгъэн фаер, медицинэ ІофышІэхэм цыфхэм фыщытыкІэу афыр-Іэм къыщегъэжыагъэу. Ау псауныгъэр къэухъумэгъэным исистемэ гъэкІажыгъэным ипроект, ащ къыдилыгъэрэ программэр гъэцкІагъэ хъумэ, зэхъокІыныгъэшІухэр нэрылэгъу къызэрэтфэхъуштхэр гъэнэфагъэ.

Псауныгъэр къэухъумэгъэным имодернизация зэрэкъэ-

хъункІэ аштагъэхэр. Джащ тэ-тэу псауныгъэр къэухъумэгъэным имодернизация къэралыгъор фежыагъ.

Тигъзетеджэхэр зэрэщыд-гъэгъозэгъагъэхэу, илъэситІум — 2011 — 2012-рз илъэсхэм ателытэгъэ Программэм игъэцкІэн иапэрэ лъэбэкъухэр республикэм шырагъэжъэным иамалхэр къытыгъэх мэлылтфэгъум и 27-м апэрэ траншэу сомэ миллионни 110-рз хъурэр Адыгем къызэрэІу-кІагъэм.

Сыд фэдэха анахь Іофыгъо шъхьалэхэу республикэ Программэм къыдилытэхэрэр? Ахэм ащышхэм кІэкІэу ягугъу къэтшІын.

Пстэуми апэу къыхэгъэщыгъэн фае псауныгъэр къэухъумэгъэным исистемэ игъэкІажынын (имодернизация) и Программэ непэ мы къулыкъумкІэ Іофыгъо шъхьалэу щытхэр, демографией изытет, шыкІагъэу шІокІ имыІэу дэгъэзыжыгъээн фэе Іофыгъуабэ къызэрэщыдэлъытагъэр. Шыпккъэ, лъэкпъ проектэу «Псау-

», республикэ целевой программэу «Псауныгъэм икъэмэн хэхъоныгъэ егъэшІы-ыр» зыфилохэрэм, федералнэ ыкІи республикэ ин-иционнэ программэхэм агъэкІэ, мы къулыкъумныгъэшІухэр ышІыгъэх. ыІэм пае, 2010-рз илъэс-къыкоцІ псауныгъэр къэмэгъэнымыкІэ республикэ къулымбурэ инвестициеу со-иллион 500-м ехъу халъ-ы. Отраслэм ахъщэу фат-пыщытыгъэр бэкІэ нахьы-угъэ — 2005-рз илъэсым ииардрэ миллион 783-рз ыфыфагъэкІыгъагъэм, — миллиарди 6-рз мин 340-рз. Арэу щыт нахь мышІэ-ми, джыри икъухэрэп меди-цинэ учреждениехэр, къоджэ псэупІэхэм мы лъэныкъомкІэ бэ ащышІэгъэн фаер, респу-бликэ мэхъанэ зилэ сымэджэ-хэми ащызэшІохыгъэн фэе Іо-фыгъоу Про-граммэм кы-кыщыда-л-ытагъэри макІэп.

Псауныгъэр къэухъумэгъэным имодернизация иреспубликэ программэ къызэрэ-дилытэрэмкІэ, медицинэ учреждени 5-мэ яобъект 21-мэ гъэкІажынын ІофшІэ-ны шхохэр ащыкІонхэу щыт, учрежде-нии 9-м япсэолъэ 42-рз агъэ-цэкІажыштых.

Медицинэ учреждениехэм цыфхэм ІэпыІэгъоу щарагъэ-гъотырэм изытет нахьышІу хъуным фэшІ ахэм ащышхэм оборудованиеу ящыкІагъэм изэгъэгъотын пае сомэ милли-они 135-рз къафыхагъэкІышт.

Цыфхэм нахь псынкІэу меди-цинэ ІэпыІэгъу агъотыным пае федералнэ целевой про-граммэу «Къуаджэм социальнэ хэхъоныгъэ егъэшІыгъэныр» зыфиІорэм къызэрэщыдэлъы-

тагъэу, «офис общей лечеб-ной практики» зыцІэхэм афе-дипІІ республикэм щызэхаш-нэу ары. Джащ фэдэу 2010 — 2012-рз илъэсхэм фельдшер-скэ-акушер-скэ пункти 10 агъэпсышт.

Демогра-фием изытет къыпкыры-кІыхэзэ, Про-граммэм кы-кыщыда-л-ытагъэ фельдшер-скэ-акушер-скэ медицинэ ІэпыІэгъоу республикэм щыпсэухэрэм арагъэгъотырэм зыкъегъэ-Іэтыгъэныр. Ащ епхыгъэ Іофыгъохэм ащыщ Адыгэ рес-публикэ перинатальнэ Гупчэм хахъэу акушерскэ консуль-тативнэ Гупчэ къызэІуахы-нэу зэрэрахъухэрэр.

Тызхэт илъэ-сым зэшІахы-нэу рахъухъгъэ Іофыгъохэм ащыщ кІэлэцЫ-кІу диагностика-скэ Гупчэу Адыгэ респу-бликэ кІэлэцЫкІу сымэджэщым епхыгъэу лажъ-рэм мэфэ ста-ционарым шы-цяІэзэххэм пае чыпІэ 15 щы-гъэзэфэгъэныр.

Ныхэмрэ кІэлэцЫкІухэм-рэ медицинэ Іэ-пыІэгъу тэрэз ягъэгъотыгъэ-ным фэшІ ахэм зыщяІэзэхэ-рэ, зышалыплъэхэрэ учреж-дениехэр оборудованиекІэ зте-гъэпсыхъэгъэнхэри Програм-мэ къыделъытэ. Ащ пэІуа-гъэхъанэу щыт сомэ миллион 214-рз.

КІэлэцЫкІу-хэм япсауны-гъэ къэухъу-мэгъэным, сэ-к-к-а-т-н-ы-г-э-з-илэ хъун ылэ-к-І-ы-ш-т-х-э-р-нахь шІэхэу къыхэгъэщы-гъэнхэм ыкІи Іэзэн Іофтхьа-бзэхэр игъом ублэгъэнхэм фэшІ 2011-рз илъэсым диспансеризациеу къыхырагъэуытытхы илъэс 14 зыныбжхэр.

Сыд фэдэ оборудовани-еу пщэфэу медицинэ учрежде-ниехэм ачІэбгъэуцагъэми, сыд фэдиз мылкъу сымэджэщхэм язэтегъэпсыхъан пэІубгъэхьа-

гъэми, ахэм арылэжъэн ыкІи ащылэжъэн фэе ІофышІэу Іэ-пэІэсэныгъэ зилэхэр бгъэхьа-зырыгъэхэу щымытмэ, ахъщэр жьым хэзытІупшыщагъэм фэдэ ухъушт. Ары медицинэ Іофы-шІэхэм яухъазырыныгъэ Про-граммэм чыпІэ гъэнэфагъэ зыкІыщырагъэуытырэр. Ахэм яІэпэІэсэныгъэ зыкъегъэ-Іэтыгъэным ыкІи шІокІ зымыІэ медицинэ страхованием иси-

стемэ хэтэу лэжъэрэ ам-булаторнэ-по-ликлиническэ учреждени-ехэм Іоф ащы-зышІэрэ спе-циалистхэм ялэжъапкІэ 2011 — 2012-рз илъэсхэм ахъ-щэ тедзэу афы-хагъэхъо-ш-тхэм апэ-Іухъанэу Про-граммэм къы-

дельытэ миллион 37-рз фэдиз. Къыхэгъэщыгъэн фае меди-цинэ учреждениехэм гъэкІэ-жынын ыкІи гъэцкІажынын Іоф-шІэнэу ащыкІон фаеу Програм-мэм къыщыдэлъытагъэхэм пІалъэу яІэми, мылкъоу апэІу-

хъанэу агъэнэфагъэми уашІо-кІынэу зэрэщымытыр, ахэм зэкІэми унэшэо пытэ зэрапы-лътыр. Джащ фэд, оборудова-

ниеу ащэфы-нэу Програм-мэм хагъэ-уцагъэхэри нэмыкІэхэмкІэ зэблэпхъу-жынын плъэ-к-І-ы-ш-т-э-п-АхэмкІи шэп-хъэ гъэнэфа-гъэхэр къы-щыдэлъыта-гъэх.

Арышъ, республикэм и мэфэ кІи-ихэгъэунафы-кІын ехъулІэу медицинэм ылэныкъокІи гъэхъэгъэшІухэм ягу-гъу къэтшІын тлэкІышт. Ащ иамалышІухэр къетых зи-гугъу тшІырэ Программэм.

ЖАКІЭМЫКЪО
Аминэ.

2010-рз илъэ-сым къы-кІоцІ псау-ныгъэр къэ-ухъумэгъэ-нымкІэ республикэ къулыкъум инвести-циеу сомэ миллион 500-м ехъу халъхьагъ. Отраслэм ахъщэу фатІупшыщытыгъэр бэкІэ нахьыбэ хъугъэ — 2005-рз илъэсым миллиардрэ миллион 783-рз ащ къафыха-гъэкІыгъагъэм, 2010-м — миллиарди 6-рз мин 340-рз.

Ныхэмрэ кІэлэцЫкІу-хэмрэ меди-цинэ Іэпы-Іэгъу тэрэз ягъэгъотыгъэным фэшІ ахэм зыщяІэзэ-хэрэ, зышалыплъэхэ-рэ учреждениехэр оборудованиекІэ зэ-тегъэпсыхъэгъэнхэри Программэм къыде-лътэ. Ащ пэІуагъэ-хъанэу щыт сомэ мил-лион 214-рз.

ралыгъоу зэрэщыкІоштым и Программэ зэхэгъэуцон зэхъум, регион пэпчэ ежэ ипрограммэ, анахь ищыкІэгъэ лъэныкъохэр къыдилытэхэзэ, ыгъэхъазы-рыгъ. Ащ къыщыдэлъытагъэх муниципальнэ образованиехэм япрограммэу республикэ мини-стерствэм пэшІорыгъэшъэу къырахьылэгъагъэхэр ыкІи

«ЗЫДЭХЪУГЪЭР КЮДЫГЪЭХЭР» ЗЭЗЫГЪЭШШЭНХЭ

1941 — 1945-рэ ильэсхэм шыгъэ Хэгъэгү зоохор ильэс кьэс нахъ тпэчыжъ мэхъу, ащ хэлъжагъэху псау кьэнжыгъэхэми япчыгъэ хэкы. Ары кьэс шлэныгъэлэжхэм, политикхэм, тарихълэжхэм, кьэралыгъо лэ-шхьэгъетхэм ащышхэм ятлонэрэ дунэе заори, СССР-м кьырашыл-лэгъэгъэ Хэгъэгү зоохори иклогъэ зэрагъэфэжынэу, тхыгъэу шыгъэхэр «клатхыкыжын-хэу» пылтых. Етлани яшлэшхэр зэклэми анахъ тэрэххэу, шыпкьэхэу цыфхэм агурагъэлоном пэе заблэхэрэ шыгъэ, шысэ нэпцыхэр шыхьатэу кьагъэлэжхэм. Ары шыхьае, мыщ фэдэ гушылэжъ щэрыом ыпшэкълэ кьэтлогъэ мыхьом-мышлагъэхэр кьызы-пырегъазэх, логъыр зыгъет шыпкьэр кьегъэлэжхэм: «Шыпкьэр ипкыгъэ пюми, кьыпшлэуцу, пцыр бгъэуцугъэ пюми, уапашхьэ кьэфэжы».

Лъэханэу тызыхэттым узыфаем фэдиз пцы уусыным логъ пылгъэ, плон зыфалорэм уфит — «демократие» зэрыл хэгъэгуба тызыщыпсэурэр!

Мары Хэгъэгү зоохом ехыллэгъэ кино кьытегушыгъэ клэлэ-шхор купым ыпашхьэ итэу: «Шьуеплгыгъа, шьулэжгъуа тизэоллхэр фыклаеу нэмыщхэм кьызырафыштыгъэхэр? — лъэ-шхэу мэхъы ар. — Тхьэ слон ча-пычитфэуи тэтыхэр нэмыщхэм ащымыхъуштыгъэхэкълэ, узыдэ-мыхъуштым уеззонэу упэуцужыкълэ сыд бгъэхъэн?!»

— Адэ, зо хэмьтэу хэгъэ-гур пным ратынэу ара узыфэгъэр? — кьэгущыгъэрэм кьыготыр кьэгубжы.

— Мыхъу хьумэ зептышт адэ, — зэклареп адэр. — Нэмы-цым тиштагъэемэ, тидыфхэр нахъ дэгъоу шыгъэштыгъэх, боу хэгъэгү байгъ ар.

Акылыгъэ зыхэмыл джащ фэдэ гушыгъэ диджхэр зыгорэ ныбжыкълэхэми, нахьыжхэми непэ уалукълэшт. Федэу хагъуатэрэр сшлэрэп, ау тизэоллхэм лыгъэ ахэмылгыгъэу, зонхуу фэмы-ягъэхэу, нэбгыр мин пчъагъэм гъэрэу затыштыгъэу, нэмыщхэм агуахъэхэ ашлогъуагъэу кьэбар зыгъэлурэмэ уарихьыллэшт. Ахэм афэдэхэр «нэпкым тетыр кьос-шофыкълэ лэз» зыфалохэрэм афэдэх. Кьагурылон фаеба гъэпшы-лаклогъэм уихэгъэгү аштэни, дахэ кьыуагъу, уагъатхэу, шыгъэлэ дэгъу уагъэгъотынэу кьызырэпфэ-мыгъэмкышхэр!

1941-рэ ильэсым мэкъуогъум и 22-м, нэфшъагъом — дунаим идэхгъум, ирэхьатыгъом, цыфхэм ячъе уахътэ — пным иса-молетхэр тигъунапкэ кьышхьа-рыбыкыгъэх. Гукълэгъу гори кьахэмыфэу кьалэхэу Житомир, Киев, Севастополь, Каунас ыкълэ нэмыкълэ бомбхэр кьатырадз-гъэх. Румыниерэ Финляндием-рэ яхэгъэгү гъунапкэхэм кьа-шхьапырыбыкыгъэх самолетхэм типсэуплэхэм бомбхэр кьа-тыратэкъуагъэх, топхэмкълэ кьа-лэхэм кьадэуагъэх... Джащ тэгъу Хэгъэгү зоохор кьежъагъ. Лэ-кыб хэгъэгухэм ятарихълэжхэм «Хэгъэгү зоохор» зыфилорэ гу-шыгъэхэр зымыгъэфедэу ахэтыр нахьыб, ащ ычылпкълэ «Ятлонэ-рэ дунэе заом и Тыгъэкьокыплэ (Восточно) фронт» агъэпсэуалэ-рэр. Нэмыщ тарихълэжхэм зэра-тхыгъэр: «Нэмыщ-советскэ зау» е «Тыгъэкьокыплэ фронт». Ащ тэгъу зыкълэхурэр кьэшлэгъуаеп: блэкыгъэ зоохом Советскэ Ар-мием гъэхьагъэу шишыгъэхэр агъэщыкълэунхэр, шытхур, кьа-дэхъумэ, Америкэм, Англием ыкълэ нэмыкълэ капиталист хэгъэгү-

хэм ежхэм анаплэ тыралъхьа-жыныр, хьугъэ-шлагъэхэр зэрэ-щымытыгъэхэу кьагъэлэжхэм ары. Ау тарихьыр хэти ежъ зэрэ-шлогъоу зэрихьокыжын, зэри-гъэфэжын ыльэкыштгэп. Ти Со-ветскэ Армиерэ тинародрэ пыгъэ зэкьотхэу зыфэдэ кьэмыхъу-гъэ зоохом теклоньгъэ кьызырэш-дахыгъэр зымы члухъумэн ыльэ-кыштгэп.

А теклоньгъэр тыхэгъэгү лэ-шлэхэу кьызырэфидэмыкыгъэр дэгъоу тэшлэ логъым шымыгъуа-зэхэм, шыгъозэнхэу фэмыехэм кьэбар гомылухэр агъэлух. Ахэм кьагурылон фае тыхэгъэгү зоу зы-ми дишлынэу зэрэфэмыагъэр, со-циализм гъэпсыным зэрэдэла-жъштыгъэр, заом зэрэфэмы-хьазырыгъэр. Ары ыкълэ 1941 — 1942-рэ ильэсхэм тидзэхэр кьы-зэкълэконхэр кьызыхэкыгъэр. Кьызэкълэконхэ, тидзэмэ утыны-шхо пным рахыштыгъэ, кьызытэ-рагъэуцоштыгъэ. Ащ кьыхэкы-кълэ пным ыкълэуагъэ кьыкычы-штыгъэ.

Джы тежъугъэплэ Германие-рэ СССР-мэ яулэшыгъэ кълэуагъэ-хэу тигъунапкэ мэкъуогъум и 22-м, 1941-рэ ильэсым шыгъэ-лэгъагъэхэр зыфэдизыгъэм. Гер-маниер: дивизии 181-рэ, ащ шы-гъэу 19-р танкэ ыкълэ 14-р мото-ризированнэу шытыгъэх, ахэм кьадэлэштыгъэ ошгъоу флотыш. Пстэумкълэ СССР-м кьытебэнэ-ным пэе Германием тигъунапкэ цыф кълэуагъэ миллионитфырэ ныкьорэ, танк 3712-рэ, кьыра-щэкълэрэ орудие ыкълэ миномет 47260-рэ, заом фытегъэпсыхьэгъэ самолет 4950-рэ кьыригъэоллэ-гъагъэ. Тыгъэкьохьэплэ гъуна-пкэ округхэм СССР-м дивизии 170-рэ бригадигъэр ащылыгъыгъэ. Тикъэралыгъо гъунапкэ кьаухъ-мэщтыгъэ лъэс ыкълэ хыдзэ окру-гиимэ ячастхэм, ахэр нэбгырэ минишгъэ фэдиз хъуштыгъэх. Ты-гъэкьохьэплэ лъэныкьом пиыр кьыкылымэ, ар зэтыралэжнэу гъу-нэпкэ округитфымэ ядзэхэм

пшгъэрылэ ялагъ, ахэм флотыш кьадэлэнэу шытыгъэ.

Тидивизии 170-м шыгъэу 56-мэ тыгъэкьокыплэмкълэ гъуна-пкэ кьаухъумэщтыгъэ. Бэдзэ-огъу мазэм ыгузэгъухэм адэжъ тидивизии 28-рэ пным кьыуцухъ-гъагъ, тизэоллхэр гъэры ашлы-гъагъэх, лугъауагъагъэх. Дивизии 70-мэ члэнэгъэххо ашлыгъ. Зэон зыльэкълэнуу кьэнэгъэ соедине-ниехэм дзэм хагъэхорэ купхэр ягъусэу дивизии 212-рэ, брига-диш хъуштыгъэ. Ахэр пным пэ-лугъыгъэх, утын рахыштыгъэ, члэ-нэгъэшхохэр рагъэшлыштыгъэ. Арышъ, зоохуу блэкыгъэм ишыпкыгъагъэ икьоу зымышлэрэ-мэ кьэбар нэпцыхэр агъэлунхэм нахъ игъоу сэлъэгъу ажэхэр агъэ-тылгыгъэмэ. Тизэолл лыхъужъ-хэу зыпсэ емыблэжхэу цыф миллион пчъагъэхэр хьадэгъум шызыухъумагъэхэм афызэшлэ-кыгъэр аушгъэфы.

Логъым изытет ашлэ ашлогъо-мэ, игъоу афэсэлэжгъу гъэрэко кьыдэкыгъэ тхыгъэу «Ятлонэрэ дунэе заом ишыпкыагъ» зыфи-лорэм еджэнхэу. Автор куп тхы-лым дэтхэр зытхыгъэр, зэхэ-зыгъэуцуагъэр Барташук Генрих Владимир ыкьор ары. Ар заом иветеран, полковник, орденитлурэ медаль пчъагъэрэ ил, Адыгеим иветеранхэм я Совет итхьамат.

Ащ мыщ фэдэ чыплэ хэт. Гер-манием икомандование кьызыри-тырэмкълэ, бэдзэогъум ыгузэгъухэм адэжъ ащ иулэшыгъэ кълэуагъэ-хэм зэолл ыкълэ офицер минишгъэ фэ-диз, самолет миным нахьыбэ, танк минрэ шьитфырэ фэдиз члэ-нагъэ ашлыгъ. Тэ тиармиерэ хы-дзэ флотымерэ члэнагъэу ашлы-гъэр мыщ тетэу кьалыгъэ: 1941-рэ ильэсым имэзыхырэ мэфиб-гъурэм кьаглоц миллион 4-рэ ныкьорэм лыкълэхэ. Ахэм ащы-гъэу минишгъэ пчъагъэр аукыгъэ, шынагъомэ ащаухъумэхэр агъэ-кошыхэзэ, гъогум е госпиталь-хэм ащылагъэх, зыдэхъугъэр амышлэу клодыгъэх, гъэры хьу-

гъэх, чыплэм ыстыгъэх. Зэкълэмэ анахьыбэхэр зыдэхъугъэр амы-шлэу клодыгъэхэмрэ гъэры хьу-гъэхэмрэ ары. Тыгъэгъазэм и 1-м 1941-рэ ильэсым ехьуллэу гъэры хьугъагъэ зэолл милли-онирэ ныкьорэ.

Зэо фыргынэм хэлэжъагъэхэу типсэуплэхэм адэхэр нахъ макълэ мэхъух ильэс кьэс. Шысэ кьэс-хьын. Тикъуаджэу Псэйткыу шышхэу нэбгыри 136-рэ заом хэтыгъэ, кьэмыклогыгъэр нэбгы-рэ 75-рэ, псау кьэзыгъэзэжы-гъэр 61-рэ. Мы уахътэм ахэм ащышхэу зы нэбгыри чылэм дэ-сыжъэп, ильэс зэблэкълэхэм дуна-им ехыжыгъэх. Джащ фэдэ кьуа-джэу Хьаштыкуи. Афыспыпэ кьод-жэ псэуплэм (кьоджиллырэ зы поселкэрэ хэхъэх) заом иветера-нэу шыпсэурэр нэбгыри 9.

Къуаджэу Хьалэкъуае шыщ Лыхъэс Аскэр истатъяу «Шып-кьэр тежъугъагъо, е зыдэхъугъэр амышлэу клодыгъэхэм» яунагъо-хэр сыдэушхэу шылагъэх?» зы-филорэм зыфэсэгъазэ. Бгъэтэрэ-зыжыкълэу шымытэу, сэ сишлэ-шыкълэ, Аскэр кьытыгъэхэр тэ-рэзых, шысабэхэр кьэхьых, гу-кьэкълэжыбэхэм уалъегъэлэбэ-жы, хьугъэ-шлэгъабэмэ уахешъ-жы. Аскэр истатъя кьышылэу-тэхэрэм афэдэ сэри сшхьэкълэ кьы-сэрыкълэуагъэр: сятэ кьэсшлэжы-рэп. Нахьыжхэм кьалотэжыерэр ары сызэрыгъуазэрэр. Зэо ужым тхыгъэу кьытфагъэхьыжыгъа-гъэм итыгъэр мыщ фэдэ: «Хьушт Кьадыр Шумафэ ыкьор 1942-рэ ильэсым зыдэхъугъэр амышлэу клодыгъэх».

«Дзэкълэ миллион пчъагъэ-хэр, былым шыхьырыклом фэдэу, члыр зэгози дэфагъэхэ, бгъа-шхор кьауи ыхьыгъэхэ? Ар зы-кълэ шыпкьэм ехышхырэп», — етхы Аскэр. Тэрэзэу кьело авто-рым: цыфым нахъ лыплэ шылэп. Сыд фэдэ хэгъэгүйи иллышхьэ хэбзэ гъэуцугъэ гъэнэфагъэ илэу ицыфхэм алыплээн, афэгумэ-кълэ, ыналэ атыригъэтын фае.

Зэо мэшлуаер кьызежъэм, зы-ныбжъ тефэрэ хьулъфыгъэхэр, бзылфыгъэхэр, клэлэ ыкълэ пшъэ-шгъэ ныбжыкълэхэр зэуаплэм ашагъэх. Ар тэрэз, хабзэм ахэм яплун-лэжын илахь хышхыагъ, ахэм анэмыкълэу хэтэ хэгъэгур пным шызыухъумэщтыгъэр? Ау гухэкълэ ыкълэ шыхьакло хьурэр апсэ емыблэжхэу зычлыгу гупсэ, сабыл цыкълэхэр, тижыхэр кьа-ухъумэхэзэ хэллодагъэхэм якло-дыкълэ, зыкълэдыгъэ ильэсыр, зы-шыкълэдыгъэ чыплэр, клэлэу хэтлон хьумэ, кьарыкълэуагъэр зэтэ зэзыгъэшлэн фэягъэр? Сыда военкоматхэм, архивхэм, кьоджэ советхэм япшъэрылхэр зыкла-мыгъэцэклагъэхэр? Армырэу, ежъхэм ямылофэу ар алытагъа? Сыд пэе райкомхэм, апшгъэрэ органхэм ялоф ащ хамылыхьа-

гъа? Хэти ежъ ицыфэу хэллода-гъэр зыдэхъугъэм ыуж зэрерэф, зэрерэгъашл алогъэнкълэ мэхъу.

Зэкълэ заом хэллодагъэхэм са-кьытегушыгъэнэу амал сйлэпышъ, сэ шысэу, хьугъэ-шлагъэу кьэс-логътхэр зы къуаджэ зэхьыллагъэ-хэр — Псэйткыу. Адырэ псэуплэ-хэми ащыхъугъэр ахэм афэдэ хьазырэу сэлъытэ.

Тикъуаджэ дэклэи заом кълэуа-гъэр нэбгыри 136-рэ мэхъу. Ахэм ащышхэу «зыдэхъугъэр амышлэу клодыгъэр» 36-рэ. 1941-м щегъэ-жъагъэу 1945-м нэс заом хэлло-дагъэр нэбгырэ 23-рэ, адырэ нэб-гырэ 16-р зышыкълэдыгъэхэр, зы-кълэдыгъэ ильэсхэр, зыцагъэтлы-лыгъэхэр нафэ. Шыпкьэ, ахэми хэукуоныгъэхэр ахэтых.

Нэбгыри 136-м шышхэу нэбгы-рэ 36-р клодыгъэх якълэдыкълэ мы-гъэунафыгъэу. Нэбгырэ 23-р за-ом хэллодагъэх, «Шлэжъ тхы-лым» кьышлэу зыкълэдыгъэ ма-зэр (кьымылоуи кьыхэкълэ), ильэ-сыр, ау зышыкълэдыгъэ чыплэр кьылогъэп. «Шлэжъ тхылыр» 1995-рэ ильэсым Мыекъуапэ кьы-шхьадэкылгъэ заор заухыгъэр лэ-шлэгъуныкьто зэрэхъугъэм ипэ-гъокълэу. Тхылыр кьыдэзыгъэ-кыгъэмэ логъшлэнышхо ашлагъ, ау хэукуоныгъэхэр хэхьухьагъэх. Шысэ заулэ кьэсхьын.

Борэн зэшыхэу Астай, Биболэ-тэ, Исхьакъ, Хьасанэ ыкьохэр, зыдэхъугъэхэр амышлэу мэлэлы-фэгъу-жъоныгъокълэ мазэхэм, 1943-рэ ильэсым клодыгъэхэу алыгъэтштыгъэх. Астай ыкьохэу Андаур, Темыр, Шумафэ логъым ыуж ихъэхэ агъэунафыгъэ: Астай Украинэм шыщ Лутугинскэ рай-оным ит поселкэу Успенкэм дэжъ блэкырэ мэшлогъуогъом истан-циеу Бразоль 1943-рэ ильэсым ибжыкълэ шыфэхыгъэ. Биболэт Бе-лоруссием икълэу Лидэ шыкълэ-дыгъэ, Исхьакъ кьалэу Контоп дэт концлагерым дэлыхьагъ.

Сэмэгү Кушыку Аюбэ ыкьом ехьыллагъэу мы тхылы дэдэм кьышлэу зыдэхъугъэр амышлэу клодыгъэу. Ари хэукуоныгъэ. Сэ кьысълэклэхьэгъэ тхылыгъэ «Сла-вный путь» (автор куп зытхыгъэр) зыфилорэм инэкълэбгъоу 149-м кьышлэу А. Киселевым: «Тан-кист лыхъужэу Сэмэгү Кушыку — Мыекъопэ пионерхэм я Дво-рец шаплугъэм итанк машло кьы-зыкълэнэм, экипажым гъэрэу зи-тыныр ыдагъэп, «Интернациона-лыр» кьалозэ танкым истыхьагъэх. Нэмыщ танк пчъагъэ зыгъэсти, фашист зэоллыбэмэ апсэхэр лугъыгъэ танкист лыхъужхэм якълэдыкълэ ишыпкыагъэ зэзымы-гъэшлагъэмэ яфэшгуахэ зымы арымьгъэгъотыгъэу кьысшлэшы. Ахэм афэмыдэу логъым ыуж иты-гъэхэри шылэ, ахэм янахьыбэр клэлэегъаджэх. Еджаплэмэ ащы-зэхашэгъэгъэ «Лъэужзефэ цы-кълэхэр» зыфилорэ кружокхэм дэ-

АМЫШШЭУ ХЭТА ФЭЯГГ'ЭР?

гъоу Иоф ашлэщтыгъ. Афыпсыпэ гурыт еджапэми ащ фэдэ кружок шызэхашэгъагъ, пашэу илагъэр тарихымыклэ клэлэгъаджэу Жэнэ Чэрым арыгъэ. Шыпкээр пшогтэ, ыпшэккэ кыккэу унэ-шго пхыашэхэр кээзыгырэ шылагъэп, ежэ клэлэгъаджэхэр а Иофым клэщакло фэхьугъагъэх.

Дзэ частхэм яштабхэм ачлэсыгъэ тхаклохэм, архивхэм ялофышлэхэм кьалэкхьэрэ материалхэм афэсакхэу Иоф адашлагъэп, ащ кыхэкхьыклэ зэолхэм ятхылыхэм бэу хэуконогыгъэхэр ахашыгъагъэх. А зы зэолгыр чыппитлу ашыклодыгъэу тхылымэ кьахэккэу мэхьу. Кьызыгъуэлэ, заор мэшуйай, фыргын, ау бзыоп, чэтэп, чэмэп цыфыр чыгур зэго-зэу дэфагъэп, зиэти огум дэбыбэжыгъэп. «Зыдэхьугъэр амышлэу клодыгъэ» пшоньшэ ухэкхьыжынэу шытэп, уицыф рыккыуагъэр тэрэзу зэбгъэшлэн фае. Ар зипшгъырылыгъэхэм ашлэнэу атефэщтыгъ ныр зэгоуыным нэсыгъэу ыккэу иккэбар зэрэжэр, чэц мыгъыхэхэмрэ нэпс шыугъэмрэ нитлур зэхадыхагъэу, ишхьэгъусэ дыхьэхэр кыфыхьэхэу шыузыр нэбэ-набэу исабийхэм зэрахалпэрэр.

Клэккэу кэплон хьумэ, тизэолхэу зэо мэшуйаеи хэтыгъэхэм ашыщхэу кээзымыгъэзэжыгъэхэм арыккыуагъэр зезыфэн фэягъэхэм ашыщхэр гугъуемылэу кычлэккыгъэх, япшгъырылхэр агъэцклагъэхэп. Теубытагъэ хэлъэу ар кызыкклагъэрэм лъапсэ имылэу шытэп. Мары мы шысэр сишыхьат. Дзэлл Мэдждэ Шьалихьэрэ Асыстрэ яклэлэ зэккыуагъ. Илээс 18-м итэу 1941-рэ илээсым заом ащэгъагъ. Я 650-рэ шхончэо полкым хэтыгъ, рядовоигъ. Москва пным шызыухьумагъэмэ ашыщыгъ. Письмэ бэу кытхыштыгъ, уахьтэ горэм сэри ахэм сяджэнэу хьугъагъэ. «Шэжэ тхылым» кьызырилорэмклэ, шэклогъум и 30-м, 1944-рэ илээсым Мэдждэ фэхыгъэ, селоу Куцаны зыфилоу Чехословакием

итым шагъэтлыгъыжыгъ. Нэмык тхылыхэм кьызыралорэмклэ, зэолгыр кондлагерым дэсыгъ, кьашлудэккыжыгъ, партизанхэм ахэтэу зэуагъэ, мэзаем иккэуххэм адэжэ 1944-рэ илээсым Брянскэрэ Заречнэмрэ азыфагу шыфэхыгъ. Тара тэрэзыр, шыпкээр?

Ащи нахь шлэгъожэ. Дзэлл Хьисэ Исмахылэ ыккэр гъогогъуишэ заом хэклогъагъэу «Шэжэ тхылым» дэт. Апэрэр. Я 1838-рэ шхончэо дивизием ия 344-рэ полк хэтэу заозэ, Юныггом и 9-м, 1942-рэ илээсым фэхыгъэ, Н. Песчанки зыфиорэм шагъэтлыгъыжыгъ, селоу, кьалэу, станицэу тшлэрэп. Ятлонэрэр. Я 157-рэ шхончэо дивизием ия 716-рэ полк илейтенант бэдзэогъум и 31-м, 1942-рэ илээсым зыдэхьугъэр амышлэу клодыгъэ. Ящэнэрэр. Темыр-Кавказ фронтым ия 51-рэ армие ия 157-рэ шхончэо дивизие ия 716-рэ полк илейтенант мэкьюгъум, 1942-рэ илээсым псыхьоу Дон пэмычыжэу Верхне-Курмоарскэ районым шыш станицэу Верхне-Курмоарскэм шыфэхыгъ.

Нафэ, заор кло зэхьум, дзэ частхэм члэнэгъэшхохэр ашыштыгъ, ащ кыхэкхьыклэ, ахэр зэхатлупшыжыштыгъэх, зэхатэ-кьожыштыгъэх, ау гъэшлэгъо-нынр гъогогъуишэ а зы нэггырэр зэрэфэхыгъэр ары.

Ацумыжэ Исмахылэ Литвам ит кьалэу Вилько 1944-рэ илээсым бэдзэогъум и 9-м шыфэхыгъэу ыккэу шагъэтлыгъыжыгъэу кьэбар унагъом кыккыли, агъэ-ежыгъагъ. Уахьтэ тешлагъэу кьалэу Вильнюс дэт еджапэу N 9-м ия 7-рэ класс иеджаклохэм письмэ Исмахылэ янэу Насыпашло кыфатхыгъагъ. «Лъэужзефэ цыккыгъэр» зыфиорэ кружокым хэтхэм кьызыратхыгъэмклэ, танкым икомандирэу Ацумыжэ Исмахылэ Вильнюс шхыафит зышлыжыгъэрэм ахэтэу заозэ бэдзэогъум и 9-м, 1944-рэ илээсым фэхыгъэ.

Джары емыгугъуныгъэм, гугъуемыллыныгъэм клэухэу афэхьурэр. Нэггырэ пчъагъэхэм зэо лъэхьаным кьарыккыуагъэр мыгъэ-унафыгъэу непэрэ мафэм тыккэ-сыгъ. Тицыфхэм гуккэгъу гори кызыхьамыфэхэрэр ахэтых. Заом хэклогъагъэхэм саугъэт афэдгъэ-уцунэу тызыфежэем, кытккэнэ-ккэгъагъэхэр кьуаджэм кьыдэ-кыгъагъэх. Шытхьу кьэтхьыным тыпылэу зылонхэри кыккыкы-гъагъэх. «Зи ащ ашлын шылэп, ахьщэр зылэккылыхан агу хэлэ», зылуагъэхэри шылэп, ау ахэм тапылыгъэп. Клэщакло куп зэлуккэм шыхадзи, нэггырэ 11 тыхьоу Иофым тыфежэгъагъ. Хабзэр кьызырэтлэпылэщтыр тшлэщтыгъ, ау кьоджэдэхэмклэ хэти намал тетэу ахьщэ тыугъоигъагъэ.

Куп хахьэмэ «сыл» ылоу ыбгъэ еожэу, ау шлушлэ Иофтхьабзэ горэ агъэцккэн хьумэ, зигъэбзэхьыжэу кьуаджэм кьыдэккыгъэ зы куп зы сомэккы кыхьамылэжыгъэу. Шьузабэхэм, шхьэзаккы-хэм амал зэрлэккэ ахьщэ кьаты зэхьум, ежэхэми ар ашлэн алэккыштыгъэ, ау гугъу еллыгъэхэп, ар ялыгъэ кыхьыгъэп. Ащ тетми, саугъэтыр кызызлуахын зэхьум, трибунэм ашлуккыгъэхэу ежэгъагъэх, ау кьарагъэгъэзагъ.

Мы Иофым хэхьухьэгъагъэ горэ сыгу кьэккыжы, илээсыбэ тешлагъэми, сшыгъупшэрэп. Тикъоджэгъухэу заом хэклогъагъэхэм апылэ тхылыхэм тафаеу район гупчэу Тэхьутэмькуае архивым тызэкклом, ащ кыштитлэгъугъэм тыгу ыгъэккыдыгъагъ. Сыкызытегушылэрэр зыхьугъэр 1990-рэ илээсыр ары. Архивыр зычлэт унэм ичлэунэ тхылыхэр члэлэхэу кычлэккыгъ. Архивым илофышлэхэр пшгъэшэ ныбжыккэ, дахэу фэпагъэх, зэккэгъэлхьыгъэх, члэунэм члэхьанхэр кьырагъэккыгъэх. Клэлаккэу тхэ-тыр ащ члахьы, папкэхэр кычлэ-хыгъэх. Алахьым уерэмыгъэлэгъу ахэм языхьыгъэр: шлоих, цылыгъэх, сэлэ заккэ, уялэнклэ мэхьэшагъох. Пшгъашгъэр лы-клогъагъэхэу шытых, тэри тшлэ-щтыр тшлэрэп. Нахьыжэу тхэ-тым кытитыуагъ: «Мыхэм ядгъа-лэхэу мы дэхэцкыккыгъэм зыдгъэ-ушлоижынэп, изын кытатымэ, тэ Иоф адэтшлэн».

— Шьотэтэи Изын, шьузэрэ-

фаеу Иоф адашшуй, — кьызы-лэуагъэ ягъэпшхоу адырэмэ.

Сыдуу емыккыуа, сыдуу тхьамы-клагъауа заом хэклогъагъэхэми, ащ апылэ тхылыхэми ащ тетэу уадэ-зеккыныр! Район гупчэшхом унэ тэрэз дэтыгъэба зэо фыргынэм хэклогъагъэ тхьамыккэу апылэ тхылыхэр члэхьанхэу? Сыдуу загъорэ чыжэ дэдэу цыфыгъэм, гуккэгъум тшаккыгъагъэ? Тхьэ слон район пашэхэр фэягъэхэмэ, унэ тэрэз кьагъотыныеккэ, ау Иофым пылыгъэхэп. Слэгъугъэ зятэ заом хэклогъагъэу кытхэт ллым ынэпсхэр кыккэгъэу зэлуккэ-кыжыгъэр кыштагъэу папкэхэр зырилэккыштыгъэхэр. Етлани зыдэхьугъэр амышлэу клодыгъэмэ ар ахэтхьагъэу шытыгъ. Ари, адрэ нэггырэ пчъагъэу клодыккэ-хьугъэхэми хэт апыллыныя яккэ-бар зырилэккышлэнэу, ахэм кьаккэ-ныгъэ тхылыхэм чыплэ тэрэз кьа-фамыгъотыгъагъэу?!

Зицыф клодыгъэхэм анэмыккы гулагъэ шылэп: ахэр яцыфхэм аккэупчлагъэх, архивхэм тхьагъэх, кыуагъэх, пшыгыи, Исэжыгъэх. Егъашлэм тэ, заом исабийхэм, зятэ зилэм тэхьауапсэу кьэтхыгъ.

«Зыдэхьугъэр амышлэу клоды-гъэхэм» яунагъохэр сыдэуштэу шылагъэхэ? — кыккэупчлэ Лы-хэсэ Аскэр ыккэу ежэ ащ шы-гуагъэх, игуккэжыгъэхэр кьэ-тхых. Мы лъэныккыомклэ теубы-тагъэ хэлъэу кьэслон: зэрэзэте-ккыгъэхэр шлагъэ шымылэу шьуза-бэхэм ящыккыагъэр зэфэдэ. Зи-шхьэгъусэхэр зэуаплэм шылэ бзыллыгъэхэм нэмыщхэм тыхэу запыгыгъэ мазэхэм гушылэ ажэ кьыдагъэккыным тештыхьэщты-гъэх: кьумалхэм, нэмыщхэм яккэ-тэгъухэм ахэр бзэгу ахьынхэ алэккыштыгъэ, джашыгъум ялоф дэи зэрэхьуштыгъэр нафэ. Нэ-мыщхэм зыжэуагъэп, ащ кьадеу-шэккыгъэхэрэи шьузабэхэм афэ-губжыштыгъэх.

Тикъуаджэ нэмыщхэм ашти, «порядкаккэ» агъэуштыгъэу ало зэхьум, «десятидворкэу» зэхэ-щэштхэм зилэ зэуаплэм шылэхэр ахамыгъэхьанхэу тигъунэгъу лыжыгъэм Иофыгъэу кыккэуагъэ. Тятэ заом зацагъэм шегъэжы-гъэу тэ, сабыипллымыккэ, тьанэ ты-ккэуагъэу урыгъушылэнэу хабзэм зи лэпылэгъу кытитыгъэп. Зэккэ-ри ары нахь, тэ тизэккыагъэп, зы-

ми фэгъэккыуатэ фашыгъэп. Хьу-ллыгъыгъэхэм ашлэрэ Иофшлэнхэр шьузабэхэми агъэцккыштыгъ.

Чыплэ пашэхэр зи заблэхэрэ шылагъэп, гуккэгъу зыфалорэр ашлэщтыгъэп. Мары шысэ. Зэоуж лъэхьаным тьанэ сымаджэ хьуй Иофшлэгъу мафэхэр хинэгъагъ. Уахьтэ тешлагъэу районым кьы-кыгъэу лыккыгъэр зыхэлэжыгъэр зэлуккэуагъэ кьуаджэм шашы-гъагъ. Тьани, нэмыккы шьузабэ за-ули агъэмысагъэх мэфэккэ (тру-додень) пчъагъэр зэрэрамыгъэ-кьугъэм пае. Ащ кыккэуагъэуа-гъэр сыд? Судым ялоф ылуи, зы илээс егъэзыгъэккэ шактэм Ио-фышлэ агъэклонхэу кьатыралы-хьагъ. А лъэхьаным тьанэ кьыфэ-гушылэгъагъ Екьутэкл Аслъан-бэч: «Алахьым ыгъэпсэун куп, — ылуагъ ащ, — шьутеладэу унашго шьумышлы. Мы шьуа-пашхьэ ит бзыллыгъыгъэхэм гу-ккэгъу афэшшуй: шьузабэх, са-быйхэр апылэ, урысыбэи ашлэ-рэл, зыдэхьугъагъэр ашлэ-ккы-дыных. Иофшлэн тедзэхэр афэ-шшуй, мэфэккэ чыфэу ате-лтыр тиккыгъэуагъэжыгъэ-хьэжэ». Ащ тетэу хьугъагъэ: мэфэ-реным тьанэ колхозым Иоф ши-шлэти, Иофшлэгъу ужым колхо-зым фэхьаджэщтыгъ. Тышкы-гъэми, тьанэ иккын нахь Иэшлэ-фэтшлэу тьдэлэпылэщтыгъ.

Пхьэ, мэкъу, уарзэ е нэмыккы унагъом ищыккыгъэщтыр кьэщэ-гъэным пае тхьапышэрэ тьанэ ку-ккэуагъэуагъэ? Тхьапышэрэ кьы-рамыгъэу кьыхэккыгъ? Ары кьэ-сыгу елэжыштыгъ, гъыштыгъ шьэфэу. Хабзэр ыубыштыгъэп, ау фэмыразэу кьыхэккыштыгъ. Колхозым ипашэхэм «зыдэхь-угъэр амышлэу клодыгъэхэм» ашлэ-хэр бэрэ кьыраолыштыгъэп, атегу-шылэщтыгъэхэп.

«Шэжэ тхылым» кьыдагъэ-кыгъэхэр цыфхэм иккыуа алэккэ-хьагъэхэп, ялахьылхэм яхьылэ-гъэ кьэбархэр ашлэрэп. Ахэр зэ-рагъашлэ ашлоигъоу бэ кьоджэ-дэсэу кьысфаккыштыгъэр. Сегу-пшыси, нэггыри 136-мэ яхьылла-гъэу «Шэжэ тхылым» цыккы кьы-дэзгъэккыгъ, ар Псэйткыу шыш-хэу заом хэклогъагъэхэм ыккэи псаоу кьэккыжы, зидунай зы-хьожыгъэхэм клэккэу кьатэгу-шылэ.

Илээс зытлуккэ узэккэуагъэ-мэ, Германием кьыккы нэмыщ хьаккэ кьысфаккыгъагъ. Рудольф Блэнси ыцлэр. Адыгеим шыккэ-дыгъэ нэмыщхэм яккэуагъэ ащ зэ-ригъашлэхэти, картым ригъэуцо-штыгъэх. Ар зыгыришлыгъэрэм-клэ сызэуупчлэм, мары кьысйла-гъэр: «Нэмыщ хьадэхэр кьычлэ-тхьыжынхы, Крымскэм тшэжы-штых, ащ нэмыщ зэккыш кьэха-лэ шытшлэщты. Урысыемрэ Гер-маниемрэ мы лъэныккыомклэ зэ-зэгъыныгъэ зэдырлэ, бырсыри, зегурымылоныгъэ кыккыштыгъэп».

Лъэшэу сегушысагъ: заор зауштыгъэр бэшагъэми, нэмыщхэр яхьадэмэ алэхьых, кьагъоты-жыгъэх ашлоигъу, зышыщхэр агъэунафынхэм, цыфыгъэ адызэ-рахьэзэ агъэтыллыжыгъынхэм пы-ллых. Нафэ, яцыфхэр аужым шымылэжыгъэр, агъэлэплэх. Тэры адэ? А лъэныккыомклэ Иофшлагъэ тимылэу слорэп, ау маккэ, иккы-рэл. «Зыдэхьугъэр амышлэу кло-дыгъэхэр» тилэ хьуштыгъ, зыккэ-бар тымышлэхэрэм таккэуупчлэн, таллыхьун фае. Зымы шымыщэу заом хэклогъагъэ кьанэ хьуштыгъ. Адыгеим ицыфхэу нэггырэ мин 80 заом хэтыгъ. Непэ ехьулэу нэггырэ мин 64180-мэ ацлэхэр агъэунафыгъэх, адрэ 1982-р «зы-дэхьугъэр амышлэу клодыгъэхэу» кьанэ хьуштыгъ.

ХЪУШТ Шэбан.

(Къызыкълъыкълорэр
Ионыгъом и 16-м
къыдэкълъгъэ номерым ит).

НАВЕЙ. Ащ гъунэ горэ фэ-хъунэу шытыба, Сократ?

СОКРАТ. Шэхэу фэхъуштэп. Ар зыхъуштыр народыр политик-хэм ашымугъыгъэ зыхъуклэ ары. Колесникэр тфэзышлырэ ремесленникым тышыгугъырэнныла, тыздэклошт гъогур къытигъэлъэгъунэу. Е, къухъшым зыдэдгъээшт лъэныкъомкIэ унашъо къытфышлынэу тежэрэнныла? Къэралыгъор зыгъэлорышлэрэ «ремесленникым» тежэш тышыс, зыдэдгъээшт е тызыдесышт лъэныкъор къытилонэу. Ащ фэдэ унашъо къытфышлынэу тызэрээрэм пае, ежыри ышлэш хъоу регъажэ, зыдэдгъээшт е тызыдесышт лъэныкъори ышлэрэм фэдэу. Уегупшысапэмэ, ащ зыпари ышлэхэрэп.

НАВЕЙ. Сыда цыфыр ыпкIэ лъызыгъэкълуатэрэ, Сократ?

СОКРАТ. Ахэр мин пчъагъэ мэхъух. ЗэкIэ зэхэгъэжыгъэу купитIу шшын плъэкIышт. Апэрэ купым хахъэхэрэ — цыфыгъэ шыпкърэ зыхэлъхэр, ятлонэрэ купым — лъэшэу зызыгъэгъэжэ зышлоигъохэр арых. Цыфыр охътэ гъэнэфагъэ тешIэ къэси цацкIэ гъэжэгъэ мэлъылымрэ цыфыгъэ шыпкърэмэр ахэдэн фаеу чыплэ еуцо.

Анахъ цыф шынагъохэр, цыфыгъэм блэлъыкIэхэу ягуп-цIэнагъэ елытыгъэу, мэлъыл гъэжыгъэр кыыхзыхырэ ныбэ-рыехэр арэп. Анахъ цыф шынагъохэр агукIэ яшгышкIэу зы-зэнэкъокъужьхэм ыуж цацкIэ гъэжэгъэ мэлъылыр кыыхзы-хыгъэхэр ары. Кыыхахыгъэр ашхы, ау агукIэ ыгъэрэзэхэрэп, ащ илэшIугъэ ягунэс хъурэп, ашIагъэмкIэ зэрэмьзафэхэр кы-зэрагурылорэм пае. Ащ кыыхэ-кIыкIэ, мэлъылыр зашыхэкIэ, цыфыгъэ шыпкърэ кыыхзы-хыгъэхэр алъэгъу мыхъоу ра-гъажэ, аубых, Iягъэу ашлэрэр зэкIэ атыраушIэ, ашхыгъэ мэлъылыр къыдаужъунтхыкIы-жырэм фэдэу.

Ащ фэдиз Iягъэ къапкы-рыкIын алъэкIыштэп ягупцIэ-нэгъэ-ныбэрэыгъэкIэ мэлъылыр кыыхзыхыгъэхэм. Ау мыщ гъэшIэгъон горэ хэлъ. Мэлъыл гъэжыгъэм илэшIугъэ осэ тэрэз фэзышIын зылъэкIыштыр цыфыгъэ шыпкърэ зыхэлъхэр ары. Сыда арэуштэу зыкIэху-рэр? Ар зыфэдэр жъонаклоу шэ-джагъом цухэм заригъэгъэпсэ-фынэу кIэзытIупшыхи, псы-нэкIэчым зыхуиубагъэу ешъо-рэм ащ илэшIугъэ нахъ кыгу-рылошт, армэоу, пчэдыжым кышгъэгъэжыгъэу псынэкIэчым дэжъ шысыгъэм нахы.

НАВЕЙ. Сократ, лъэлъушхо кыпфысиI. КысаIу, сидэуш-тэу сызекIомэ хъушта? Сэ, кызырэрэшIагъэу, пшъэшэ цIэрыло горэ шIу сэлэгъу, сы-мыгъотэуи сышыIэн слъэкIы-штэп. Ежэ зэ сызэрешалIэ, зэ ыкIыб кысфегъазэ. Ар лъэшэу дахэ. Псэлъыхъаби иI. Сшгъэ сикIыным сынэсыгъ. Арэуштэу илъэситф хугъэу сыхэт.

СОКРАТ. Ащ фэдэм фэдэкIэ еIазэх. НэмыкI пшъашгъэ ыуж уихъагъэба?

НАВЕЙ. Сихъагъ, Сократ. Зы-пари кыкIырэн. Ахэм сакIыгъу зыхъукIэ, зээшы. Сэ шIу слъэ-гъурэм сыкIымыгъоу, нэмыкIхэр кызырэрешекIыхэрэ сфэмы-лэгъужьэу хъугъэ, зыгорэми сеуагъ, зысфэмышIэу.

СОКРАТ. Бзылфыгъэхэм уао

хъуштэп. Сенэгъе а лъэхъаным гимнастикэм уишгыпкIэу упы-лгыгъэкIэ.

НАВЕЙ. ПцIы кысысусыштэп. КъэсшIэжырэн, Сократ.

СОКРАТ. СызекIалэм бзыл-фыгъэ Iушыбэ сшIэщтыгъэ. Джы ахэр нахъ шхъэнэкI хъугъэх Афинэ шыпсэрэ урымхэм афэ-дэу. Нахыпэм пшъэшэ ныб-жыкIэм узэригъэхъопсэным пае ыкIышъо макIэу джанэм кычIи-гъэщыштыгъэ. Зыныбжэ хэкIо-тэгъэ бзылфыгъэм, узэригъэ-

Дышгъэ пшэхъуацэхэр ычIэ етIысэхы, пшэхъо шIойхэри, нэмыкIхэри релъэсыкIых. Ащ ыуж Iофыр нахъ псынклэу лыкIуатэ хъугъэ. Ау дышгъэ пшэхъуацэмэ алыхъухэрэр ащ кыгъэгъужыгъэх, лыгъэныгъэу афашIырэр нахъ кыелыхыштэу къашIошIи. Апэрэ Iанлэхэри ахэм агъэстыгъэх, лым кыугу-пшысыгъэм шIуагъэу хэлъыр къагурымыIоу. Непэ джауштэу дышгъэр кычIэгъэх.

Ау зэкIэми анахъ Iофыр

Фазиль ИСКАНДЕР

(Абхъаз тхакIу)

ГЪОЧIЭГЪЫМ къычIагъотэгъэ Iэпэрытхыр

Рассказ

хъопсэным пае, тхъагъэпцIэу ыкIышъо егъэбылты, ау иакъыл ишгыпкIэу Iоф регъашIэ. Джы зыныбжэ хэкIотэгъэ бзылфы-гъэм иджэнакIэ кыдешаешъ, жъы хъурэ ыкIышъо кыгъэ-лгъагъо, илъэс тIокI зэримыныб-жыр шыгъупшагъэу. Ау акъыл шыпкърэ жъы хъурэп, бгъэ-былтынэуи ищыкIагъэп.

НАВЕЙ. Сэ шIу слъэгъурэм сидэуштэу сидэеклошта адэ? Сшхъэ зэкIокIыным сынэсыгъ, ежэ зэкIэми сэмэркъэу адешIы, агу зызэраригъэхыным пылъ.

СОКРАТ. НэмыкI бзылфыгъэ укIыгъоу цыфхэм уахэтэу зы-кыбгъэлъэгъунэу зыпарэки и уфежыагъэба?

НАВЕЙ. Сыд сэлэ Iохэрэр, Сократ! Илъэситф хъугъэшэ сэ ащ ыуж сит! Сызэрэфэшгып-кърэ кыгурылорэ адрэмэ сакы-хихыныр ары сэ сызыфаер.

СОКРАТ. Уи Пенелопэ нэмыкI шыпкърэ узэрэдзеклон фэягъэр. Пшъэшэ дахэ горэ зэгъэгъоти, шъузэгъусэу нахыбалорэ цыф-мэ шъуахахъ, адрэми зыкы-жыгъэлъэгъу. Арэуштэу зыхъу-кIэ, кышъошIугъоу ригъэ-жъэшт, шIулъэгъури ыгу кы-шыуштыгъэ, етIанэ ар убгъэ кычIэфэшт. ИщыкIагъэмэ, пшъэшэ дахэ горэ кыгъэготи, шъузэгъэ, шIу дэдэ уилъэгъу-рэм фэдэу зыкыперэгъэлъэгъу. Убайба?

Шъо, апсилхэм, сидэуштэу дышгъэр кычIэшъухыра?

НАВЕЙ. Сятэ баеу шыт. Мэл-хэмрэ пчэнхэмрэ зэхэтэу минитIу тиI. Мэлъышъуишгъэ фэдиз хъу-хэрэмкIэ псыхъоу Кодорэ зэ-пытэгъэлы. Дышгъэ пшэхъуацэхэр лъэсыхъажыгъэхэу ахэм къахэ-нэх. ЕтIанэ ахэр агъэчэпхы-хэшъ, бзылфыгъэмэ дышгъэ пшэхъуацэхэр кыхашыпкIых. Ахэм «дышгъэ бжыдзэ лыхъуа-кIохэкIэ» яджэх.

ИлъэсишкIэ узэкIэлъэжыкымэ, Iэпэлэсэныгъэ ин зыхэлъ лы горэ кытхэкIыгъ. Ащ Iэнлгъэ кIыхэ псыр ичыжъэу ышIыгъ. Джы мэлъышхохэр псыр зэрыт гыкIалъэм зыхалъэсыхъэхэкIэ, а псыр Iэнлгъэ кIыхэм ракIэ.

тыгъуаклохэр ары. Сыд фэдиз кърэгъулэ дгъэуцугъэкIи амал тафэхурэп: чэщырэ псым мэл-лышъохэр кыыхахышъ, еж-хэм алъэсыхъэх. Ахэм уабэны-ныр псынклэгъоп ыкIи лъапIэу кытфидэкIы. Ау тызэрыгуш-цIэщтыгъэм тытекIыгъ. О кы-зэрэпIорэмкIэ...

СОКРАТ. Хэти зыгъэгумэ-кIырэр ышхъэ илъ... Ары, пшъэшэ дахэ пкIыгъоу шIу плъэгъурэ пшъашгъэр зыхэтхэм нахыбэрэ закышыгъэлъагъу. Ащ фэдэ бзылфыгъэхэр зыфэ-дэхэр зэкIэми ашIэ. Бэрэ пэ-мылгъэу ар убгъэ кычIэфэшт.

НАВЕЙ. Сократ, уигушцIэмэ сшхъэ кыагъэуназэ, сыбгъэ кыкIэфэлэнэуи? КъышIоз-гъэшIын слъэкIырэн! ЗыгорэкIэ кыздэклонэу ышхъэ кыхъэмэ? Ащ илахылхэр зэкIэми злгъа-шIэх, баих, замышIэжъэу губ-жыных!

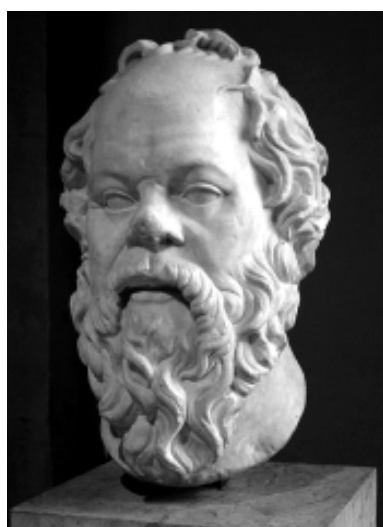
СОКРАТ. Ащ ехъулэу гимна-стикэм уишгыпкIэу ыуж ихъ, ишIуагъэ кыокIыжышты. Ау сыд фэдизу бзылфыгъэ пкы-шъоным уфэцагъэкIи, зыш-мыгъэгъупш зыр нэмыкIымкIэ пхъожыны зэрэплъэкIыштыр. Пхъожыны умылэкIышт закъор псэр ары.

ФЕОДОСИЙ. Кысфэгъэгъу, ау уахэтэр макIо. Ипхухъагъэр зэблэпхъужьэу, нычэпэ Аписилие укIожымэ нахышIуба? Ясанэ зыфэдэр зэбгъэшIэн, дышгъэр зэраукъэбырэмэ укъепллын. Егупшыс, Сократ, ащ нэс ськло-нышъ, зыгорэхэм сакыдэгъу-шIэн.

СОКРАТ. Хъау, ныбджэгъу-хэр, хъуштэп. ЕтIани нычэпэ жыбгъэ къепщэнэуи сицыхъэ телъэп.

НАВЕЙ. КъошгъобэщхэмкIэ Iоф тшIээ, хым тытехъащт. Къэ-зэгъ, Сократ.

СОКРАТ. Хъау, ныбджэгъу-хэр, хъуштэп. Сэ жъы сыхъугъ, ащ фэдэхэр сфэукIочыжы-штхэп. Ащ нахышIу тыжъу-гэгъушIи, сэ шъузгъээзэщы-штэ. «Уиуаужыкърэ мафэхэм сыд анахъэу узгъэгумэкIырэр, Сократ?» шъулуи шъукысэупчI.

Ксантиппэ зыкыриши Леон-тии сэри къытиIолIэнэу кы-гъэнагъэ шIэлэп. Егъэлыгъащэу кысфэгъужыгъ, сиякыли шы-опагъэу, пкIыхъапIэмрэ нэфа-пIэмрэ зэхэсымышIыкIыжъэу сыхъугъэу ыIозэ куоштыгъэ. Джары ар зэрэхъугъэр.

(Сократ макIэу мэцхы.)

Мэфиши темышIагъэу хыку-мыр рагъэжыагъэти, ахэр сшIо-Iофыжыгъэп, тIыри сшагъэ-гъупшэжыагъэ. ЗэрэхъурэмкIэ, сишIэныгъэ зэрэпсаоу си-философиекIэ зыбгошжыкIэ кыкIэкIыжыштыр Леонтий естыжыны фэе тIыри ары. Афинэ илIышхъэхэм симылажъэу кысаIолIагъэу сызфагъэмы-сэгъэ пцIыхэм анахы а тIымкIэ сагъэпщынэным пае нахъ IэубытыпIабэ ялагъ. ТаужыкIэ цIыфмэ «Сократ чIыфэу те-лығыгъэ тIым пае палъагъ. Афи-нэ ихэбзагъэхэр пхъэшэагъэх, ау ахэр хабзэу шытыгъэх» алон алъэкIыштыгъэ.

Ау сэ Афинэ илIышхъэхэм ащ фэдэ зыухыжыны амал яIэнэуи сыфэхэп. Ащ пае, Феодосий, тхъэхэм ацIэкIэ сыолъэIу, Леон-тий сэ цIэкIэ тIы сфетыжъ.

ФЕОДОСИЙ. УкъэмыгумэI, Сократ, зэрэуихабзэу, мыщ дэ-жымы осэмэркъэоу кысшэ-хъуми. Уиуагъуи сынаIэ тезгъэ-тышт, тIыри Леонтий IэкIэхъа-жыны, иблысым зэгуйтхыгъэмэ дэгъугъэ ар. ТIым пае хъапсми кызырэмькIуагъэр гъэшIэ-гъоны.

НАВЕЙ. КъызэраIожы-рэмкIэ, Потилей походкIэ шъу-зэкIом чыIэшхом шъухиубы-тэгъагъ. О чыIэри зэхэмышIэу осым лъапцIэу ушыкIоштыгъэ. Ар шыпкыа?

СОКРАТ. Ар къаугупшысыгъэ тхыд, ау ащ шыпкыагъэ горэ хэмылгъэу шытэп. Чэщ чыIэ горэм зэолI куп тыхъоу унэ го-рэм тисыгъ. Пчэдыжым унэм зыпари имысэу сыкызыуш-жыым, сисандалхэр згъотыжы-гъэп, сшIуагыгъугъагъэх, си-плащ кызышчысIыи унэм сы-кыкIыгъ. Силъэгъун кызгъэ-цакIи, кызгъээзэжыгъэу сы-кыэкIожызэ, ошIэ-дэмышIэу гупшысэ гъэшIэгъон горэм сы-зэлъиубытыгъэу, осым сызэрэ-хэтыри сшыгъупшэжыгъэу, сышытыгъ. Сэ кызыгурыIуагъ аkyлым зэкIэри зэрэфызэ-шIокIыштыр. ФызэшIомы-кIырэр зызакъу — цыфыгъэ зыхэмыл акъылынчъэм зыш-ухъумэныр ары. А лъэныкъомкIэ илъэс мин пчъагъэкIи акъылым кыдэхъун шIэлэп. Ышхъэ кы-ухъумэжыны зэримылэкIырэм пай цыф Iуш шыпкърэ акъы-лым фэлэжъэнэу зызыкIыфигъа-зэрэр.

А гупшысэм илъэныкъо зэ-фэшъафхэр ззэгъапшэхэмэ, сыуплэкIуэ, сыхъатишэ осым сыхэтыгъ. А уахэтэм дзэкIолIхэр кызэрэуэгъонгъэхэу, кысэп-лыхэзэ, кыздэхъащхыгъэу шы-тыгъэх, ау сэ ахэм гу алъыстэ-штыгъэп. Зыныбжэ хэкIотэгъэ дзэкIолI горэм иятIонэрэ сандал-хэр кысфихыыхы, зышчыси-гъэлъагъэх.

УрысыбзэкIэ тхыгъэр
адыгабзэкIэ ззэгъапшэхэмэ
ХЪАУДЭКЪО Шыхъамыз.
(Джыри кыкIэлъыкIошт).

ШЫКЛЭПШЫНЭО Газуэ Уджыху Байзэт ииби-лей кызырсырэр зызэхэсхым, зышыпсэурэ кыуаджэу Гьобэ-кыуае сыкыуагъ. Мыщ дэжэ зэ-лэшлэрэ модельерэу Стлэшэу Юрэрэ Дунэе Адыгэ Хасэм ылта-псэ игъэуцун зилахышлэу хэзы-шыхыагъэу, джы непи ащ фэлэ-жэрэ Мэщфэшлэу Нэдждэтрэ исхэу сатэфи, инэу сагъэгущуагъ. Иофэу сыкызыфэкыуагъэм шыс-хэр зышысэгъэгъуазэхэм, «Бы-сымымрэ Нэдждэтрэ нахъ нэлэуэсэ зэфэхуных, ори укызыфэкыуа-гъэр бгъэцэклен. Тызэрэмыгъэо-хунэу сэгугъэ», кэзылогъэ Стла-шэуым зэкленэ дедгъэштагъ. Бэ-ри тыпымылэу, апэрэ упчлэхэм яджэуапхэм тахэтэу Байзэт иш-ыныгъэ гъогу тыздытэхыагъ.

Тапашхъэ исыгъэ Лым нэ-плэгъур псынклэу ыубытыгъ. Ыгу икыэбзагъэ ишыхатэу бэрэ-чэт теплэ ил. Ылэгъурэр акыыл шапхэклен зеришчырэр кыаклэ-шэу нэшхохэр нэлэ онтэгъухэм тынчэу кыачлэлтых. Зэрэакы-

Цивилизациям ильэганлэ нэ-сыгъэ лэп-кыэу пльытэ хуштыр бы-лымэу ыуго-игъэм ры-кыэу, еджэ-гъэшхоу илэ-хэм арыпагэу, икыэлэшхохэм арыгушхоу ду-наим тет кы-дыер арэп — ицлыфхэм гу кыабзэ ялэу зыплушхуэ лэпкыер ары-нахъ!

Мэшлэгъухэр зэзыпхырэ пщыналъэр

О
ч
е
р
к

лышлэу ушигъэгъуазэу, «со-крат нэлэ» шьомбгъошхор ахэм ашхыагъ шлэгае. Игъэпсыклэхэ-ми игушылэхэми цлыфыгъэр, адыгагъэр зеришлэпхэр кыахэ-шэ. «Адыгэ лы шыпкы» — мы гупшысэр мэклен-маклэзэ гум щэ-пытэ.

1938-рэ илээсыр клоштыгъэ. Уджыху Анцокыо иклэлэ лэахэо ошлэ-дэмышлэу сымэджэ хылытэ кыэхуыгъ. Апэдэдэ Байзэт зыго-рэм зеришлэпхэрэм гу лы-зытэгъэ ныр, иклэлэ шомыклэу, ишахэ дэжыклен зэрэузырэр кы-ригъэлэуагъ. Байзэт укытапэзэ ным ришажэ апэ кыуаджэм дэс-ныо лэзэм, нэужым ыгу мырэхэ-тэу, фелъдшерым адэжэ ыши кыыригъэлэпхыгъэх.

— Гъэшлэгъоны, ахэм узыр «ащышынэштыгъэм» фэдагъ, зеришлэгъуху ласэштыгъ. «Мэуза?» алозэ, бэрэ ахэр узырэ чыплэм кытефунклагъэх, афызыгъ, апы-тлыгъ, ау «узырэн» кызгъэкленэ сшхыгъ згъэсысштыгъэ, — кы-луатэ Байзэт.

«Зы онтэгъу горэм клалэр клалэ илышхэр ыкыудыгъэн фай, хуужыштыгъ алуи, ахэм ныр кыа-гъэлэсагъ. Ау апэрэ классыр кы-зыухыгъэ клэлэцлыклым икыоу гъэмафэм зигъэпсэфынэу ху-гъэп — узыр кытефунклагъэ ыкли илээсыбэклен плэм хигъэгъолы-хыагъ. Кыыдеджэхэрэм Байзэт ащыгъупшэштыгъэп — еджэгъу ужым ахэр ыдэжэ кыаклошты-гъэх, еджаплэм члэлэ кызбархэм ащыгъэгъуазэштыгъ. Ныбдэжэ-гъуныгъэ-гуфэбэныгъэ дахэу Байзэт фырялэр кыахэшэу Гъу-клэлэ Байзэти, Шхыэлэхэо Юны-си, Тхыаркыохэо Аслъанбэчи Уджыхухэм яшагу дэтэпыты-штыгъэх.

Чылопсым чыплэ нэклир иджагъу! Байзэт иныбдэжэгъухэм ачылплэ мэклен-маклэзэ кыоджэ

лыжхэм аубытыгъ. Шылэны-гъэм хэпхыгъэ кыныгъоухэм, уахтэм кызыдихыэр кызабхэм, гъашлэм итыркыохэу хэзыгъэшэ-лыкхэрэм акылу цлыфыгъэр, адыгагъэр, гуклэгъур ашлэзэ есэгъэ адыгэ лыжхэр клэлэ сым-аджэ зилэ Уджыхухэм адэжэ пчыхэрэ кышызэрэгъуош-штыгъэх. Ахэр гупсэфхэу кы-бархэм захахыагъэ, клэлэ сым-аджэр зэрылэ унэм ипчэу, амы-шлахэ фэдэу, кылуашыштыгъ. Байзэт кызэштыгъэр лыжхэм шыклэпшынэр злэпахэм, шыс-хэр дежыухэзэ оредыжхэр, гыбзэхэр, зилыгъэ лэпкыым итарых хэхыгъэ лыбланхэм афэгъэхыгъэ оредхэр кыахэ-дэныр ары. Шыклэпшынэр «кы-зыгъэгъушлэ» лэпхынэ Ахымэт, Стлэшэу (Хыарунэкыо) Ереджыб, Стлэшэу (Ныхыуко) Нэгъой, Стлэшэу Иласэ зэнэкыокыунхэр яклэсагъ. Зым нэпсыр кыплэпш-гъэзэу гыбзэр кылоштыгъэ. Адрэм кышэо оредхэр, лъапэм зыкыыригъэпхуатэу, кыыригъа-лоштыгъ. Адрэхэм кыхыгъэ зыра-мыгъэшлэу шыс горэм сэмэркыэу е шулэгъу оред кыфызэхалы-хэти, кыахадэштыгъ. Хыаблэр мыхэм кызыррашлэштыгъ. Бай-зэт цыклым мыщ фэдэ уахтэхэм оредхэм ахэт лыхыужхэм адэ-шэсыгъэу е члым нэмысэу ыгу рыхыгъэпэ «Кыэрэкыамылым» кыдышлэу кышыхыштыгъэ. Мы сыхыат зауэхэм узыр лык-лоштыгъэ, ласэштыгъэ, шыгъу-пшэштыгъэ...

Плэм зыхэлхыр илээс зау-лэ хуыгъэу узым шахэр кыбгыни, мэклен-маклэу кыдыкыуаеу кы-ригъэжыагъ. Ыцагэ кызынэсым, ащ кышыуцугъэ фэдэуи, тлэкуи лэсагъэуи Байзэт кышыхыгъэ. Ау тлэкуи-тлэкуизэ узыр кызы-нэсыгъэ кышгъор кышынэу кы-улагъэ. Кыоджэ тхыамагъэу клэлэ-

цыклым икыэбар зылылэсыгъэм колхозым илэ «полупоркы» закыоу шэбэнэхэблэ паромым коцыр лузышэрэм ис шоферым ышна-хыгъэу Кыадырэ Байзэтрэ зы-дишэнхэу унашэо фишлыгъ. Арэуштэу ышнахыжэ Байзэт Краснодар нигъэсыгъ.

— Тхыэм ыуж врачэу Николай ыкыоу Григорий Лукьяновыр ары сызыгъэхужыгъэр, — гуфэ-бэныгъэу лым фырилэр ынэгу кычлэшэу Байзэт кылуатэ, — кызырэсэплэу «Как бы мы не опоздали! В операционную» ылуи, гулэу зэрэджэгъагъэр стхы-клым джы кызынэсыгъэм ит ...

— Урыс батырэу Илья Муромец фэдэу илээс шэкырэ плэм сыхэмылэыгъэми иклэрыклэу кыуаклен зызгъэшлэжыны фае сы-хуыгъагъ. Ар Иофа, силэгъу клалэ-хэм еджэн-тхэн Иофхэмклен чы-жыу ауж сикынагъ, сяти..., — ычый зыгорэ илэ фэдэу хэпчэу-лыклен Байзэт игушылэ кыпидзэ-жыгъ.

Хуылыфгыгъэр пкыоу зыкленэ мыт унагъом зыкызырлэты-гъуаеу, ты зышхыарымыт клалэ-хэм, сыд фэдизэу гулагъэхэми, кыадэхэрэ хыатэ шылагъэп. Бай-зэт ышнахыжыу Кыадыр зэрэ-фэлэклэу колхозым шылажэ-штыгъэ, ау кыгыахэрэр унагъом кыхэмышэу икледжыштыгъэ. Унагъори, ышнахыжыи зыхэт кыныр зылыгъурэ Байзэт сомэ горэ кызыштыгъэхэн (а лэпхы-ным трудоленэ колхозникхэм афатхыштыгъэр) Иофшланлэ клэнэ-цлыштыгъэ, ау ащ фэдэ кыуа-джэм дэлэыгъэп. Ащ кыхыкленэу станицэу Рязанскэм шыщ цокы-ашхэм ыгъэсэнэу зештэм, дунаир фэхужыгъэп. Мыщ шэлэжыфэ Байзэт езыгъэгупшысэнэу бэ зы-хыгъэр. «Разве молодому че-ловеку записать себя в будке не стыдно? Учись хотя бы водить

машину» зылохэри кыахэлышты-гъэ. Удэлоныр насыпыгъ! Байзэт дэлон ылыкыштыгъэ. Ахыщэ тлэкуи зыригъэулуи, шофер кур-сыр 1952-рэ илээсым Краснодар кышынухыгъ, мы илээс дэдэм Яблоновскэм дэт СМУ-м Иофы-шлэ лухыагъ. Бэ темышлэу дэдэм кыулыкыу цыхынуэу ашагъ.

— Шыпкыэр плон хуымэ, бэрэ плэм сызэрэхэлэыгъэм кыхы-кленэу, зыдэсшлэжыу «сызэклэ-кленэу», — мэщхы Уджыхур, — ау, Тхыэм ынэшлэу кыысифи, илээсишэ кыулыкыу зышысхы-гъэ хым «сышызэклэклафыгъ», лы сышашыгъ. Илээсишэр сы-ухыгъэу, сикомандир илээлыкленэу свэрхсрочникэу кыкыани Одессэ кыулыкыур шылызгъэклэотагъ...

Байзэт кыулыкыу ужым зылу-тыгъэ Иофшланлэм аштэжыгъ. Пчыхэрэ еджэзэ япшлэнэрэ классыри нэужым Новочеркас-скэ дэт псэолэшлэ техникумри кыулыкыгъэх. СМУ-м прорабэу Иоф шылэагъ. Хапли Яблонов-скэм кыащылихыгъ, унэ лэахы-бэныгъэ дахэ зыфишлыгъэ пшэ-шэжыыеу Кызэныкыуае шышэу Пэнэшэу Нухыгъ ыпхыоу Бибэрэ Байзэтрэ шхыгъэуэсэ зэфэхы-гъэх. Мыхэм зэгурьлоныгъэ дахэ азыфагу илэу зы шэорэ пхыуи-шэрэ зэдэпхыгъ. Яшэауу Хыэ-рэт кыуитлы ил. Ятэрэ янэрэ ыналэ атэтэу адэпсэу. Апхыу нахыжыу Асыет Краснодар шэлажэ — кыэлэ администрацием Иоф шэ-шлэ. Япшэшлэ гурьтэу Файзэт Тхыаркыахыомэ яныс. Анахы-кленэу Аминэт зыхыгъэу унагъор шэоу цыклымэ ыгъэгъушлэуагъ. Сыд фэдэ насыпа нырэ тымрэ ащ на-хыу зыкленэопсыштхэр? Лыфы-гъэхэр псаухэу, пытэу алэу теу-цуагъэхэу, пхыорэлф-кыорэлф-хэр кыотэкыокыгъэхэу кыплэ-гъужыныр арыба насыпыр! Байзэт лэшэу агурылуагъэу Иоф ышлэзэ, гъобэкыуаеу ятхыама-тэу Теуцожэ Аскэр зыкылуиыгъа-кленэу, лэшэу колхозым зызэриу-шымобгъугъэр (ащыгъом а кы-оджэ колхозым хахыштыгъэх кы-тырхэу Краснэр, Шевченкэр, Петровыр, Чэбанэр, кыуаджэу Къунчыкыохыаблэ, Аскэлаий кыахыгъэхыажыны фэдэуи кызбар кыеклокыштыгъ), мыхэм конто-рэхэр, тучанхэр, фермэхэр, клэлэ-цыклымэ ыгырылэхэр зэрашлы-хыан фаер, ащ псэолэшлэ бригадэ зериштылагъэри кыыфилэотагъ. Яшэнэрэ зэлуклэгъом колхоз тхы-амагъэм Байзэт ыгъэдэлуагъ — кыуаджэм иунагъокленэу зыкыгъэ-зэжыгъ.

Байзэт фотоальбомышхохэу кыыштагъэхэм дэдэм зышлэи, во-дигъэу, псэолэшлэу зыштыгъыи, културэм и Уни, еджаплэми Иоф ащишлэ зэхыуи зыдэлэжыагъэ-хэр зэкленэ дэтыгъэх. «Шылэныгъэм тхыамакылагуэ, мыхыо-мышлагъэу бэ хэхыужыгъэр, цыфэу укыэнэ-жыныр ары апышэрэ пшэры-лэу хэти илэр» — Байзэт икыэ-бархэм мыр гупшысэ шхыагуэ кыахэзэгъэштыгъэ...

— Конторэу, клэлэцлыклымэ ыгырылэу, сымэджэшэу, фермэу кыутырхэм, кыуаджэхэм ащыб-гъэуцугъэр бэ. Ахэм янахыбэр джыри шытых, ащэлажэ. Ор-денэу, медалэу кыуэлэжыгъэхэри кыашти тягъэплэыба, — ахэм ащышхэр зеришлэу сшыхыгъэ пытэ телэуэ Байзэт зыфэсэгъазэ.

— «Сын врага народа» зы-цлэмкленэу шытыхы тхылыхэри цы-клымэу хэпчэу. Сятэ «враг народа» алуи 1940-рэ илээсым дащи, кы-гъэзэжыгъэп. Мы гушыишыр, тыдэ Иоф шысшлагъэми, сауж итыгъэх. «Перестройкэр» кыызе-жыэм, тикыоджэгъухэу тятэ «фа-тхэхи» дзыгыгъэштыгъэхэри зэз-гъэшлэжыгъэх, ау ахэми, ахэм

акыохэми нэ лэаклэу тхылыгъэп. «Хэти ылыжыгъэм лыкленэу, шхымыгъэпыхы» ылуи, тятэ кы-зырэтэлэуужыгъагъэр фэдгъэ-цлэжыгъ. Сэ кыныр стезыхэу, шлэу сыфэзышэу, сышызыгъа-лэу силагъэри, силэри шыклэп-шынэр ары.

— Шыклэпшынэр «кыгъэгъу-шылэ» ылуи, Стлэшэу кыыси-луагъэти, ар лэшэу зэхэсхы сшлои-гъоу кыкылауагъ. Тымыкложэ-зэ..., — шыклэпшынэм Иоф зэрэзэхихэу кыгулэу Мэщфэшлэу Нэдждэт. — «Кыгъэгъушылэр» сэ кыыстефэу сыгугъэрэп. Урысмэ зэралоу, «сысамоучк».

Байзэт шыклэпшынэр егъэ-псыфэ ащ фэцагъэ зэрэхыгъэм тышигъэгъозагъ. Сымаджэу зы-шэлыым, ядэжэ кыаклоштыгъэ лыжыгъэр пчыхыгъэ кыэ амыгъэ-рэхыатэу, ынэгу кыыкленэуужыгъэу кыежыагъ. Мафэ горэм мэзым кыуагъэу клэй чыыгъ горэ ыпэ кыифагъ. Ришлэштыри ымышлэ-пэу зэпыхи, ядэжэ кыыхыгъ... Бэ-рэ пылыгъэми, шыклэпшынэр ыухыгъ, ыгъэлэжыгъ, апэрэ ма-кыэхэри кыыхыригъэдэзэгъэх... Шыклэпшынэ 50 фэдиз ылашхы-кленэу ащ ышлыгъ. Нэпэпшэу бэ ытыгъэр. Инджылызым, Голлан-дием, Тыркуем, нэмыкленэми Бай-зэт ишыклэпшынэу шлыгъэхэм уащылуагъ.

— Районым ит културэм иунэ-хэми, еджаплэхэми мы Иофымкленэу ныбжыкленэу сашыдэлэжыагъ, ау ащ фэцагъэу ахэм макленэу кыа-хыкыгъэр. Адыгэклалэу шыпсэу-хэу Абыдэ Хысэрэ ыкыохэмрэ мыщ яшыпкыуэ пылыгъ, инэу сафэраз. Зэрэслэклэу упчлэжы-гъу сафэху. Сыфэраз Гыуагъэ За-мудини. Мыщ Иоф зыригъэшлэи, садэжэ кыаклыи мэфэ зауэрэ исыгъ. Ащ ишыпкыуэ шыклэ-пшынэр зыхашыкыгъэр чыгъ лэпкыер, зэралэрэ шлыклар, зэрагъалэрэр, зэкленэу кыэппчыныа, шыклэпшынэм ехылагуэу сшлэ-рэр зэкленэу кыысыгъэлуатэзэ тетрадь зытлэу фэдиз егъэтхыгъ. Джы ныбжыкленэу мы Иофымкленэу адэ-лажышэ, ащи бэкленэу сыфэраз, — мыхэм зэрарыгушхорэр кыыхэ-шэу кыелуатэ Уджыхухэм.

Район ыкли республикэ зэнэ-кыокыухэу Адыгэ Республикэм културэмкленэу и Министерствэ зэ-хиштыгъэхэм чыплэу хушыкыа-фыкыгъэхэр зэраштыбыштыгъ-гъэр кызыушыкыагъэри тхылыбэ мы альбомхэм кыадэжыгъ. Ахэм кыагъушылэу сшлоиыгъоу Байзэт зызыфэсэгъазэ, «Мыхэм апылэу кызбархэр зэкленэу гъэзэтхэм кы-хауыштыгъэх» ылуи, силэлуу пы-мылэу хыатэу шыклэпшынэу ыгъэ-псыштыгъэм бзэпсыр кыыригъэ-чыагъ. Апэрэ макъэр кызырэхы-шэу лэшлэгуу чыжыахэм яхы-шэу тыхылэсагъ.

Шыклэпшынэр адыгэ лэп-кыым имэкыгъэгулэу. Шхыасынчэ-мыщ ымакы — мэщлуу, мэгыр-зы... Хэти ыгу лылысэу лыгъэм иштыхыуи, цыфыгъэм ыкыуачли кыелуатэ. Ау зэ зызакыо мэжэ-кур зылылысэыгъэм зыкыырегъэ-пхуатэ: «Сэщ пае, силэпкы, ппсэ уеблэжыгъэп!» Шылыч кыуачлэклэу псыхыагъэу ащ гуп-шысэу лэаплэр гум кыырегъэадажэ ... Лэпкы шыклэпшынэу ымакы мэлүфэ адыгагъэм, цыфыгъэм, лыгъэм ямэкыгъэгулэу ар кыы-хэтын...

Цыф бэрэчэтым ыпашхыгъэ энэгуагъэу уахытэри тлэкуи шэ-шхыаукыкленэу. Байзэт тедэлузэ кыэтымышлахэу пчыхыгъэр хэкло-тагъ. Бысымым псауныгъэу пытэ илэу, иунагъэ, икыуаджэ, илэпкы фэлажэу бэрэ тапэ итынэу тыфалылуи тэри тигъогу тыкы-техыажыгъ.

КЫЗЭНЭ Юсыф.

Сурэтым итыр: **Уджыху Байзэт.**

СурэтышІхэм зэфахьысыжьын яІ

Адыгэ Республикэр ильэс 20 зэрэ-хьурэм фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъоу зэхащэхэрэм композиторхэр, сурэ-тышІхэр чанэу зэрахэлажьэхэрэм тегъэгущо. АР-м культурэмкІэ и Ми-нистерствэ изэфэхьысыжьхэм къаушыхьатырэр зы — ащ фэдэ Іоф-тхьабзэхэр тищыкІагъэх.

«Си Адыгей» зыфиІорэ зэнэкъокъум ясэ-нэхьат рылэжьэрэ сурэтышІхэм къаугупшы-сыгъэ искусствэр къыщагъэлъэгъуагъ. Жю-рим иунашъокІэ ІофшІэгъэ анахь дэгъухэр къыхахыгъэх. «Живопись» зыфиІорэм Адыгеим щызэлъашІэрэ сурэтышІэу Эду-ард Овчаренкэм апэрэ чІыпІэр къышчиди-хыгъ. Москва дэт Театрэшхом иорэдыІоу, Адыгэ Республикэм инародрнэ артисткэу Мамсыр Маргаритэ техыгъэ сурэтыр Э. Ов-чаренкэм ышІыгъ. ЯтІонэрэ чІыпІэр Уры-

сыем изаслуженнэ сурэтышІэу Александр Манакьян фагъэшъошагъ. Тыкъэзыуцухьэ-рэ дунаим ехьылІэгъэ сурэтхэр ащ ышІыгъэх. Ящэнэрэ чІыпІэр Геннадий Назаренкэм ыхьыгъ. КъушхьэдэкІыпІэм ащ еплъыкІэу фыриІэр исурэт къышчыриІотыкІыгъ.

Графикэм нахь хэшІыкІ фызилэ сурэтышІ ыкІи архитектор цІрыІоу Бырсыр Абдулахъ

мы ильэсым «Урысыем культурэмкІэ иза-служеннэ ІофышІ» ыкІи «Къэрэщэе-Щэр-джэсым изаслуженнэ сурэтышІ» зыфиІорэ щытхьуцІэхэр къыфаусыгъэх. «Тхьдэм шые-сэгъэблагъэ» — джары зэхэт сурэтищэу ышІыгъэм ар зэреджагъэр. Графикэ сурэт-хэмкІэ ятІонэрэ чІыпІэр Елизавета Коломей-цевам фагъэшъошагъ. «Ашугым иорэд», «Мэзым ишъэфхэр» — иІофшІагъэм арэу-щтэу яджагъ.

Гъэдэхагъэу бгъэфедэн плъэкІырэ иску-сствэм ялэпІэсэныгъэ къышчызыгъэлъэгъуа-гъэхэм Адыгэ Республикэм исурэтышІхэм я Союз итхьаматэу Хьуажь Рэмзанэ къаха-гъэщыгъ. «МэфэкІ. Шыгъачъэхэр» зыфиІорэ сурэтыр пхьэм хишІыкІыгъ. ЯтІонэрэ чІы-пІэр Адыгеим щыцІэрыІоу Гьогунэкъо Му-хьарбий къыдихыгъ. ИІофшІагъэ «Щэбзищ» фиусыгъ. Ящэнэрэ чІыпІэр Елена Абаку-мова фагъэшъошагъ. Руфабгэ итхьдэмэ афэгъэхьыгъэ сурэтхэр ащ зэнэкъокъум къырихьылагъэх.

«Дебют» зыфиІорэ зэнэкъокъум Татьяна Вагановам исурэтхэр къышчыахыгъэх. Жэнэ Къырымызэ ипроизвещением атехыгъэ су-рэтхэр Т. Вагановам ышІыгъэх.

Адыгэ Республикэм ия 20-рэ ильэс фэгъэ-хьыгъэ сурэтхэм якъэгъэлъэгъон Юныгъом и 28-м Мыекъуапэ къышчызэІуахыщт.

Композиторхэр Адыгеим фэусэх

Адыгеим икомполитормэ аусыгъэ музыкальнэ произвещениехэм уасэ афашыгъ. ЩытхьуцІэ къыдэзыхыгъэу ясэнахьат рылажьэхэрэм афэгущо-щтых, шІухьафтынхэр афашыщтых.

Адыгэ Республикэм культурэмкІэ и Мини-стерствэ иотдел ипашэу Шэуджэн Бэлэ ты-зэрэщигъэгъозагъэу, патриотическэ ордэхэм яусын фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъум Урысыем икомполиторхэм я Союз хэтэу, Адыгэ Рес-публикэм инародрнэ артистэу Андзэрэкъо Чеслав апэрэ чІыпІэр къышчидихыгъ. ЯтІо-нэрэ чІыпІэхэр ХьэкІэко Алыірэ Гьонэжы-кы Аскэррэ афагъэшъошагъэх.

Художественнэ купхэм ахэтхэу ордэхэр зыусыхэрэм яІофшІагъи зэфахьысыжьыгъ,

аныхь дэгъухэм шІухьафтынхэр афашы-щтых.

Ясэнахьат рылэжьэрэ композиторхэр куп шьхьафым щызэнэкъокъугъэх, шІухьафтын-хэр зыфагъэшъошэщтхэр къыхахыгъэх. АцІэхэр пэшІорыгъэшъэу къетІорэп.

Сурэтхэм арытхэр: Андзэрэкъо Чеслав, Бырсыр Абдулахъ, Хьуажь Рэмзан.

ИСКУССТВЭМРЭ ЗЭКЪОШНЫГЪЭМ ИГЪОГУХЭМРЭ

Мостовскоим шагъэшІуагъэх, Блащэпсынэ...

Дунаим щыцІэрыІо къэшъокІо ансам-блэу «Налмэсым» Юныгъом и 19-м псэупІэу Мостовскоим концерт къы-щитыгъ. Нэбгырэ 400 зычІэфэрэ за-лым тІысыплэ нэкі имылэжьэу пчы-хьэзэхьэхэр гъэшІэгъонэу кІуагъэ.

Адыгэ Республикэмрэ Краснодар краимрэ культурэмкІэ яІофышІэхэм зэзэгъыныгъэу зэдашІыгъэм къыхиубыгъэрэ Іофыгъохэр шы-Іэныгъэм щыпхырашчыхьэзэ, зэкъошныгъэм ипчыхьэзэхьэхэр зэхащэх. Адыгеим и Къэ-ралыгъо Академическэ къэшъокІо ансам

ТИСПОРТ ШЫЦІЭРЫНОХЭР

Адыгэ Республикэм ия 20-рэ ильэс ипэ-гъокІэу Барцо Аскэррэ Тимофей Мозговымрэ афэгъэхьыгъэ тхыгъэхэр тигъэзет къышчы-хэтыутыщтых. Урысыем ихэшпыкІыгъэ ко-мандэ ящэнэрэ чІыпІэр Европэм изэлукІэ-гъухэм къащыдихыгъ. Тимофей Мозговымрэ Андрей Кириленкэмрэ хьагъэм Іэгуаор ана-хьыбэрэ изыдзагъэхэм ащыщых.

Барцо Аскэррэ Тимофей Мозговымрэ тафэгущо, спортышхом гъэхьагъэу щашІырэм хагъэхьонэу афэтэІо. Шьопсэу, батырхэр!

*НэкІубгъор зыгъэхьазырыгъэр
ЕМТИЛЬ Нурбий.*

Европэм баскетболымкІэ изэнэ-къокъу Литвам щыкІуагъ. Урысыем ихэшпыкІыгъэ командэ Адыгеим ипсэупІэу Инэм щапІугъэ Тимофей Мозговыр щешІагъ. А командэм имассажист шьхьалэр Барцо Аскэр. Бжыхьэкъоежьым ар къышчыгъ.

Зэхъыгъэхэр
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КъыдэзыгъэкІырэр:
Адыгэ Республикэм
лэпкэ ІофхэмкІэ,
ІэкІыб къэралхэм
ащыпсэурэ тильэп-
къэгъухэм адырІэ
зэпхыныгъэхэмкІэ
ыкІи къэбар жьу-
гъэм иамалхэмкІэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

**Редактор
шьхьалэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редактор
шьхьалэм иапэрэ
гуадзэр
АУЛБЭ Руслъан**

**Редактор
шьхьалэм
игуадзэр —
пшъэдэкІыжъ
зыхьырэ
секретары
ХЪУРМЭ Хьусен**

**ПшъэдэкІыжъ
зыхьырэ
секретары
НЭПШЭКЪУЙ
Зар**

**Редакциер
зылэщыІэр:**
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шьхьалэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкІыжъ зы-
хьырэ секретары:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

**Зыщаушыхьаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын ІофхэмкІэ,
телерадиокъэтын-
хэмкІэ ыкІи зэІы-
ІэсыкІэ амалхэмкІэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чІыплэ гъэлоры-
шІапл, зэраушыха-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Зышчыаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

**Пчъагъэр
4427
Индексхэр
52161
52162
Зак. 2301**

Хэутыным
узшыкІэтхэнэу щыт
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00
ЗышчыкІэтхэгъэхэ
уахьтэр
Сыхьатыр 18.00